

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Výklad snů: Freud, Jung a Boss

The Interpretation of Dreams: Freud, Jung and Boss

Autor práce: Jakub Barbora

Vedoucí práce: doc. Mgr. Aleš Novák, Ph.D.

Bakalářská práce

Praha 2022

Abstrakt:

Cílem této práce by mělo být popsat a porovnat tři významná pojetí výkladu snů. Autoři, kterými se budeme zabývat jsou Sigmund Freud, Carl Gustav Jung a Medard Boss. Především by mělo být ukázáno, jakým způsobem navazoval C. G. Jung na svého „učitele“ Sigmunda Freuda. Daseinsanalytické pojetí Medarda Bosse pak ukáže značně odlišný pohled, který se proti psychoanalytickému pojetí ostře vymezuje. V závěru práce se budu věnovat pasáži Bossovy knihy Včera v noci se mi zdálo, ve které kritizuje Freudův a Jungův přístup a také pasáži, ve které se zabývá rozdíly a podobnostmi mezi bděním a sněním.

Klíčová slova:

сны, snění, psychoterapie, psychoanalýza, daseinsanalýza, Jung, Freud, Boss

Abstract

The aim of this paper should be to describe and compare three important concepts of dream interpretation. The authors to be discussed are Sigmund Freud, Carl Gustav Jung and Medard Boss. First of all, it should be shown how C. G. Jung followed his "teacher" Sigmund Freud. The Daseinsanalytic conception of Medard Boss will then be shown to be a markedly different view, one that is sharply opposed to the psychoanalytic conception. In the conclusion of this thesis I will discuss a passage in Boss's book I Dreamt Last Night in which he criticizes Freud's and Jung's approach, as well as a passage in which he discusses the differences and similarities between waking and dreaming.

Key words:

dreams, dreaming, psychotherapy, psychoanalysis, daseinanalysis, Jung, Freud, Boss

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně ocitovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 24.6.2022

Podpis autora:

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat doc. Mgr. Alešovi Novákovi Ph.D. za vedení mé práce a za čas a úsilí, které pro to musel vynaložit. Dále bych chtěl poděkovat všem, kteří mě, ať už jakýmkoliv způsobem, během psaní mé práce podporovali. Zvláště pak děkuji svým rodičům, Emě Dragounové a Ivanovi Tomkovi, kteří mě podpořili zvláště významně.

Obsah

1. Úvod	7
2. Freudova interpretace snů	8
2.1 Úvod a techniky výkladu	8
2.2 Zjevný obsah snu a latentní snové myšlenky	9
2.3 Sný dětí.....	10
2.4 Snová cenzura a symboly ve snu	11
2.5 Snová práce	13
2.6 Archaické rysy a infantilismus snu.....	15
2.7 Splnění přání.....	16
3. Jungův přístup ke snům	17
3.1. Osobnost Carla Gustava Junga (1875-1961)	17
3.2 Kritika Freuda.....	18
3.3 Obecná hlediska snu.....	20
3.4 Jungova typologie snů	23
3.4 Jungova analýza snů	25
4. Bossův daseinanalytický přístup ke snům	29
4.1 Základní rysy bytí člověka	29
4.2 Bossův přístup k analýze snů	32
4.3 Bossova kritika Sigmunda Freuda.....	39
4.4 Bossova kritika Carla Gustava Junga.....	42
4.5 Skutečnost bdění a skutečnost snění.....	44
4.6 Společné rysy bdění a snění	45
4.7 Bytostný rozdíl mezi bděním a sněním	46
5. Závěr.....	48

Literatura.....50

1. Úvod

Téma pro svou bakalářskou práci jsem si vybral z několika důvodů. V průběhu mého studia filosofie jsem vždy inklinoval k filosofii, která je prakticky využitelná k rozvoji osobnosti. Přes etické texty, jako například texty stoiků, jsem se dostal k různým proudům psychoterapie, které jsou takovou filosofií výrazně ovlivněny. Díky mé zkušenosti z psychoterapií jsem také měl možnost diskutovat o těchto tématech přímo s praktikující terapeutkou. Ještě dávno předtím, než jsem si našel cestu k filosofii, mě také zaujala tematika snů, kterou jsem vyhledával především ve filmu a v literatuře.

Cílem mé práce bylo stručně vyložit a porovnat přístupy ke snům autorů Sigmunda Freuda, Carla Gustava Junga a Medarda Bosse. Vycházel jsem především z nejdůležitějších primárních textů těchto autorů, týkajících se tematiky snů a jejich využití v psychoterapii. Sledoval jsem především, jak se liší přístupy Sigmunda Freuda a Carla Gustava Junga, jejichž přístupy k sobě mají velmi blízko, ale přece jen se od sebe liší více, než by mohl předpokládat nepoučený čtenář. Medarda Bosse jsem si vybral proto, že jde o autora, který je dopodrobna seznáme Freudovým i Jungovým přístupem, ale později se proti nim ostře vymezil a začal praktikovat svou verzi daseinanalýzy. Kromě jeho vlastního přístupu jsem tedy sledoval především jeho kritiku těchto dvou autorů.

2. Freudova interpretace snů

2.1 Úvod a techniky výkladu

Sigmund Freud se jako jeden z prvních snažil vědeckým způsobem nalézt smysl snů. Poukazuje například na věštění ze snů v antice, na filosofická bádání, která zkoumala rozdíly mezi bdělým a snovým životem, či na exaktní výzkumy, které pojednávají o vlivu změn polohy na sny. Tyto výzkumy Freuda jistě do značné míry obohatily, spíše je ovšem kritizuje a co se týče exaktní vědy, podotýká, že její jediný hodnotný přínos k výzkumu snů je, že zkoumala vliv vnějších vlivů na naše sny.¹

Freud tedy na základě toho, že se ve snech objevují vlivy, které snícího při spánku ovlivňovaly, souhlasí s tím, že sen je reakcí na takové podněty. Příkladem takového podnětu může být zvuk, který nás jakoby probudí ze snu, ale bezprostředně po probuzení si uvědomíme, že nás probudil zvuk budíku. Tento poznatek ovšem nevysvětluje smysl snů a jejich původ vysvětluje jen částečně. Kromě vnějších podnětů může stejný efekt přicházet také z vlivů našich vnitřních orgánů, takový podnět může být například plný močový měchýř. Freud ještě uvádí příklad badatele Karla Alberta Schertera, který uvádí příklad snu, ve kterém se objevují několik chlapců, kteří jsou seřazení do dvou řad, a kteří se střetávají, poté se zase pouštějí a tento proces několikrát opakují. Tento výjev dvou řas chlapců vykládá Scherter jako zuby. Freud opakuje, že i tato reakce na vnitřní podněty, vysvětluje ze snu pouze to, co vychází z přímé reakce na podnět.²

Freud vychází při výkladu snů ze dvou předpokladů. Prvním z nich je ten „*že sen není žádným somatickým, nýbrž psychickým jevem.*“³ Uznává, že tento předpoklad nemá ničím podložený, argumentuje ovšem tím, že mu nic nebrání na něm stavět. Musíme totiž sen považovat za psychický jev, protože jen tehdy jej můžeme psychologicky zkoumat a Freud spíše chtěl zjistit, co z jeho zkoumání vzejde, když bude na tomto předpokladu stavět.⁴

Freud poukazuje na to, že člověk, který snil, tvrdí, že neví, co jeho sen znamenal. Jeho dalším předpokladem je však tvrzení, „*že je přece jen dobře možné, ba velmi pravděpodobné, že člověk, který snil, přesto ví, co jeho sen znamená, jenomže neví, že to ví, a myslí si proto,*

¹ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 63.

² Tamtéž. s. 66-69.

³ Tamtéž. s. 73.

⁴ Tamtéž.

že to neví.“⁵ Freud důkaz pro tento druhý předpoklad nalézá v hypnóze, konkrétně v demonstracích hypnózy, které provedl Ambroise-Auguste Liébeaul a Hippolyte Bernheim, u kterých Freud osobně byl. Hypnotizovaný pacient po probuzení z hypnózy tvrdí, že si nic nepamatuje, avšak když na něj Bernheim dostatečně naléhal, vzpomněl si postupně na všechno, co mu bylo při hypnóze vsugerováno. Tyto vzpomínky měl tedy pacient po celou dobu, jen k nim neměl přístup.⁶

Jako hlavní metodu při výkladu snů používá Freud volné asociace. Při této metodě je potřeba rozdělit sen na jednotlivé prvky a nechat příslušnou osobu, aby nám pověděla první nápady, které se k těmto prvkům vážou.⁷ K úspěšnosti této metody je potřeba, abychom nechali tyto nápady volně plynout a zároveň se vyhnuli jejich kritice. Musíme tedy zamezit odporu, který například rozum na vzniknutí těchto nápadů klade. Tyto nápady jsou zdánlivě samovolně vznikající, jsou ovšem určovány právě těmi vnitřními procesy, které si v tu chvíli neuvědomujeme.⁸ Volné asociace při aplikování na sny jsou volné pouze do jisté míry. Vždy totiž vychází z onoho konkrétního snového prvku. Na každý prvek necháme snícího přicházet s volnými asociacemi do chvíle, kdy jsou nápady k určitému podnětu vyčerpány. V tu chvíli je často odhalena motivace za tímto nápadem. Cílem je odhalit volnými asociacemi komplexy, které jsou původy snových prvků.⁹ Podle Freuda právě odhalení těchto komplexů stačí k vyléčení komplexů, které mohou být příčinami neuróz.¹⁰

2.2 Zjevný obsah snu a latentní snové myšlenky

Pro pochopení rozdílu mezi zjevným a latentním obsahem je důležitý poznatek, o kterém byla řeč předešlé kapitole, a sice, že samotný snový prvek není původní myšlenkou, nýbrž pouze jakási náhražka za něco, co není snícímu v danou chvíli přístupné, i když o tom svým způsobem ví. Metoda volných asociací slouží právě k tomu, abychom nápady k těmto snovým prvkům další náhrady, ze kterých postupně můžeme uhodnout ty skryté, pravé. Tyto skryté obsahy nazývá Freud obsahy nevědomými.¹¹ Z toho tedy vyplývá, „že sen jako celek

⁵ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 74.

⁶ Tamtéž. s. 74-75.

⁷ Tamtéž. s. 76-77.

⁸ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 5., upr. Přeložil Ota FRIEDMANN. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003. s. 64-65.

⁹ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 76-80.

¹⁰ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 5., upr. Přeložil Ota FRIEDMANN. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003. s. 63.

¹¹ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 82.

*je znetvořenou náhražkou za něco jiného, nevědomého a úlohou výkladu snů bude toto nevědomé najít.*¹²

Z toho se podle Freuda dají vyvodit tři pravidla pro výklad snů. Za první, že se *„nemáme starat o to, co sen zdánlivě říká, ať už je to rozumné, nebo absurdní, jasné, nebo zmatené, neboť toto přece v žádném případě není ono námi hledané nevědomé.“* Druhé pravidlo zní tak, že *„svoji práci máme omezit na to, abychom vyvolali ke každému prvku náhradní představy, nemáme o nich hloubat, zkoumat je, obsahují-li něco vhodného; nesmíme se starat o to, jak daleko nás odvedou od daného snového prvku.“* Za třetí, že *„je třeba vyčkat, až se to skryté a hledané nevědomé vynoří samo“*.¹³

Mohlo by se zdát, že skutečnost, že si sen nepamatujeme celý a nepamatujeme si jej ani spolehlivě, by mohla být pro jeho výklad problém. Z těchto poznatků ovšem vyplývá, že na tom nezáleží. Není totiž rozhodující, co si ze snu pamatujeme, protože nás zajímá to, co se za snovými prvky skrývá, tedy nevědomé obsahy. Při odhalování těchto obsahu pomocí volných asociací se budeme setkávat s odporem, tedy cenzurou. Podle Freuda je pravidlem, že čím větší tento odpor je, tím delší bude cesta od náhražky k nevědomému obsahu.¹⁴

To nás přivádí k dělení na zjevný obsah snu a latentní snové myšlenky. Zjevný obsah snu je *„to, co sen vypráví,“* latentní snové myšlenky jsou *„skrytý základ, k němuž máme dospět sledováním jednotlivých nápadů“*.¹⁵ Zjevný prvek je tedy jakýmsi vyobrazením prvku latentního. Tento nevědomý obsah nemusí být ve zjevném snu vyjádřen přímo a musíme k němu dojít volnými asociacemi.¹⁶

2.3 Sny dětí

Podle Freuda nám zkoumání dětských snů pomůže dobrat se podstatě snů obecně. Tvrdí to proto, že tyto sny obsahují velmi malou a často žádnou míru deformace. To znamená, že zde většinou nemusíme rozlišovat mezi snem zjevným a latentními myšlenkami, neboť tyto dvě složky jsou ve shodě. Později však přece jen u dětských snů tento rozdíl v malé míře nalezneme. Můžeme proto říci, že *„snová deformace tedy nepatří k podstatě snu.“*¹⁷

¹² FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 82.

¹³ Tamtéž. s. 82.

¹⁴ Tamtéž. s. 83-84.

¹⁵ Tamtéž. s. 87.

¹⁶ Tamtéž. s. 90.

¹⁷ Tamtéž. s. 92.

Freud na základě zkušeností tvrdí, že je pravidlem, že dětské sny odpovídají na nějaký zážitek z bdělého stavu, po kterém v dítěti zůstalo nesplněné přání. Říká tedy, že „*sen přináší přímé, nezahalené splnění tohoto přání.*“¹⁸ Freud toto tvrdí o všech dětských snech a mohlo by se zdát, že toto tvrzení odporuje předešlému tvrzení a původu snů, jakožto reakcí na vnější či vnitřní podněty, které ruší náš spánek. Podotýká však, že nesplněná přání jsou také takovým podnětem, snažícím se narušit náš spánek, jde však o podnět duševní. Sen nám má tedy pomoci toto přání vyplnit a odstranit, abychom mohli v klidu spát. Freud proto tvrdí, „*že sen není rušitelem spánku, jak bývá osočován, nýbrž jeho ochráncem, odstraňujícím to, co spánek ruší.*“¹⁹

Nesplněné přání dětských sen vyvolá a jeho splnění je samotným obsahem. Tento obsah dítě zažívá ve formě halucinačního prožitku, což není zdaleka to stejné jako pouhá myšlenka. Výše zmíněný malý rozdíl mezi zjevným obsahem a latentní myšlenkou u dětí je tedy tato přeměna myšlenky na nesplněné přání v opravdový zážitek.²⁰

Tyto poznatky vyplývají z dětských snů, a je proto nutné zjistit, zda se potvrdí i u snů, které jsou více deformované. Potřebujeme tedy samotné snové deformace a zjistit, zda dojdeme ke stejným závěrům.²¹

2.4 Snová cenzura a symboly ve snu

Jak již tedy bylo zmíněno, splnění přání je podle Freuda smyslem infantilních snů. Tyto sny se nemusí zdát výhradně dětem, ale jsou to všechny sny, které jsou pro nás srozumitelné. O ostatních snech zatím bylo řečeno pouze to, že jsou vyobrazením nějakého nevědomého obsahu, který musíme výkladem odkrýt.²²

Cenzura se v projevuje u těch snových prvků, které jsou pro snící osobu v bdělém stavu pohoršlivé. To se projevuje například tak, že, jak je ukázáno Freudem na jednom příkladu, postavy, které ve snu říkají něco pohoršlivého, nejsou slyšet nebo začnou mumlat apod. Z kontextu celého snu je zřejmé, co se tyto postavy snažily říct, snová cenzura je ovšem nenechala. Tato cenzura pochází z našeho usuzování v bdělém stavu, takže když něco považujeme za pohoršlivé v každodenním životě, s velkou pravděpodobností to ve zjevném obsahu snu cenzura potlačí a my tyto obsahy odkryjeme až při výkladu. Jak již bylo řečeno

¹⁸ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 92.

¹⁹ Tamtéž. s. 93.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž. s. 99.

²² Tamtéž. s. 100

dříve, cenzura nás může ovlivnit také při volných asociacích a brání nám tak dostat se k nevědomému obsahu.²³

Tato zakázaná přání mají svůj původ například v libidu (úsilí o slast), které si vybírá například touhu po incestu. Kdyby šlo pouze o přání, která jsou z našeho pohledu oprávněná, nebylo by žádné snové cenzury potřeba. Deformace nastupuje až tehdy, kdy je pro nás přání nepřijatelné a je tím intenzivnější, čím horší cenzuře toto přání přijde.²⁴

Tato přání jsou nám tedy nevědomá, tudíž jsou nám skryta, a až výklad snu nám je pomůže odhalit. I když je však odhalíme, často je dále popíráme. Nevěříme tomu, že bychom si například mohli přát smrt naší manželky. To znamená, že v našem nevědomí mohou být obsahy, o kterých jsme třeba ani nikdy nevěděli.²⁵

Cenzura ovšem není jediný faktor, který naše sny deformuje, což znamená, že ani kdyby nebylo jí, nebyly by naše latentní myšlenky a zjevný obsah snu v souladu. Dalším takovým vztahem, odpovědný za deformaci snů, je vztah symbolický. Symbol je zde zjevný prvek snu, který představuje nějaký nevědomý obsah.

Symbolický vztah je stabilní a překlady jsou tedy stejné. Za určitých podmínek můžeme tedy sen vyložit bez toho, aby nám dotyčný musel poskytovat nápady, které se na snové prvky vážou. Symbol by však měl volné asociace doplňovat, nikoli nahrazovat. Problémem totiž je, že ne vše je ve snu vyjádřeno symbolicky a musíme tedy zjistit, co je symbol a co nikoliv.²⁶

Freud dále uvádí několik příkladů takových stabilních symbolů. Podotýká, že věci, které jsou symbolicky znázorňovány mají celkem omezený počet. „*Znázorňuje se tak lidské tělo jako celek, rodiče, děti, sourozenci, narození, smrt, nahota – a ještě cosi k tomu.*“²⁷ Například dům symbolizuje člověka jako celek. Nejbohatší jsou symboly týkající se sexuálního života. Jeden obsah týkající se sexuality může mít bezpočet snových symbolů. Jako příklad uvádí třeba mužské přirození, které je symbolizováno jak bodnými, tak palnými zbraněmi, předměty, které jsou dlouhé a tyčí se do výšky a také předměty, ze kterých vytéká voda. Ženám se prý velmi často zdají úzkostlivé sny, kde jsou pronásledovány mužem

²³ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 102-103.

²⁴ Tamtéž. s. 104-105.

²⁵ Tamtéž. s. 108.

²⁶ Tamtéž. s. 109-111.

²⁷ Tamtéž. s. 111.

vyzbrojeným nějakým takovým předmětem. S těmito poznatky nám by měl být výklad takových snů zřejmý.²⁸ Freud dokonce tvrdí, že symbolika objevující se ve snech, je téměř vždy symbolikou sexuální.²⁹

Významy těchto symbolů známe z mnoha zdrojů. Známe je „z pohádek a mýtů, šprýmů a vtipů, z folkloru, tj. z nauky o mravech, zvycích, prúpovídkách a písniích různých národů, z básnického i obecného jazykového úzu.“³⁰ Právě díky četnosti symbolů napříč těmito zdroji podle Freuda všechny tyto symboly bez problémů chápeme.³¹

Z těchto poznatků o symbolice vyplývá zajímavý poznatek – tato nevědomá symbolická zobrazení používáme ve snech, i když jim při bdění vůbec nerozumíme. Symboly jsou v nás neustále a nemění se, což můžeme doložit skutečností, že jsou stejné u různých osob.³²

2.5 Snová práce

Jedním z nejdůležitějších principů pro výklad snů je podle Freuda oddělit zjevný obsah snu a latentní myšlenky a nikdy je nemístit dohromady. Musíme dále rozlišit pojmy *snová práce* a *výkladová práce*.³³ Snová práce je „činnost, jejímž výsledkem je převod latentního snu ve zjevný sen. Činnost postupující opačným směrem, která chce od zjevného snu dospět ke snu latentnímu, je naše výkladová práce.“³⁴ Cílem výkladové práce, kterou dělá analytik s pacientem, je překazit výsledky práce snové.³⁵

Snová práce dělá několik různých typů výkonů. Prvním z nich je zhuštění. Důsledek zhušťovací práce je dobře vidět na tom, že popis snu často zabere například jen půl stránky, za to jeho výklad může být několikanásobně delší.³⁶ Zhuštění je velmi běžné a také velmi důležité, že k němu dochází jen jednostranně, tedy že latentní sen je vždy obsáhlejší než sen zjevný a nikdy to není naopak.³⁷

²⁸ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. 111-112.

²⁹ Tamtéž. s. 121.

³⁰ Tamtéž. s. 115.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž. s. 120-121.

³³ Tamtéž. s. 124.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 5., upr. Přeložil Ota FRIEDMANN. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003. s. 172-173.

³⁷ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 124.

„K zhuštění dochází tím, že 1. některé latentní prvky bývají vůbec vypuštěny, 2. že z některých komplexů latentního snu přejde do zjevného snu jen zlomek, 3. že latentní prvky, které mají něco společného, jsou v zjevném snu staženy dohromady, splynou v jedno.“³⁸ Častým příkladem zhuštění je úkaz, kdy se více osob spojí ve zjevném snu v jednu. Tyto osoby musí mít společného něco, co je pro latentní myšlenku důležité. Zhušťovací práce tedy velmi komplikuje porozumění vztahu mezi zjevným obsahem a latentními myšlenkami, neboť si nikdy nemůžeme být jistí, kolika latentním myšlenkám zjevný prvek odpovídá.³⁹

Dalším výkonem snové práce, je práce přesunovací. Ta existuje důsledkem toho, že zjevný sen dává často hlavní důraz na jiné prvky než snové myšlenky. Hlavní témata v našem zjevném snu tedy neodpovídají hlavním tématům našich latentních myšlenek.⁴⁰

Za přesun může již zmíněná snová cenzura, která se snaží odvrátit důraz na obsahy, které pro nás nejsou pohoršlivé. Snaží se tedy nějakou latentní myšlenku nahradit něčím, co je jí vzdálené, nebo, jak už bylo řečeno, přesunout těžiště snu na něco méně závažného, než je to, co je vlastním obsahem latentních myšlenek.⁴¹

Třetím výkonem snové práce je převedení myšlenek ve vizuální obrazy. Není takto vyjádřena každá snová myšlenka, ale je to výkon velmi důležitý. Tento proces je psychologicky náročný, a proto bychom se podle Freuda neměli divit, když jsou nějaké těžko zobrazitelné myšlenky vyobrazeny nejasně. Freud dává příklad, kdy je nějaký životní zlom vyobrazen například jako zlomenina nějaké části těla. To vede k tomu, že zjevný obsah snu má podobu předmětů a činnosti, které jsou zobrazitelné, což opět značně komplikuje výklad. Kromě vizuálních obrazů ovšem samozřejmě zjevné sny obsahují i myšlenky nebo vědění v původní podobě.⁴²

Posledním výkonem snové práce je její zvláštní zacházení s protiklady. „*Určitý prvek v zjevném snu, pokud k němu existuje protiklad, může zrovna tak dobře mít vlastní význam svého protikladu, anebo může znamenat obojí zároveň*“.⁴³ Abychom si byli jistí, zda je protiklad opravdovým protikladem, musíme sen vyložit celý a z celkového kontextu pochopíme, jak se to ve skutečnosti má. Ve snech také sledujeme tzv. převrácení, kdy se

³⁸ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 124-125.

³⁹ Tamtéž. s. 125-126.

⁴⁰ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 5., upr. Přeložil Ota FRIEDMANN. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003. s. 188.

⁴¹ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 126.

⁴² Tamtéž. s. 127-129.

⁴³ Tamtéž. s. 129-130.

například různé situace dějí opačně, než jak jsme zvyklí.⁴⁴ Například „*ve snu dost často střílí zajíc na myslivce.*“⁴⁵

Freud nás upozorňuje, že bychom neměli snové práci přikládat přehnanou váhu, neboť kromě těchto výkonů nesvede nic, což znamená, že ostatní obsahy jsou latentní myšlenky v původní, či jen málo pozměněné formě.⁴⁶

2.6 Archaické rysy a infantilismus snu

Latentní myšlenky jsou nám nesrozumitelné proto, že způsob, jakým jsou vyjadřovány, je regresivní, tedy vrací se k způsobu vyjadřování, který jsme jako lidstvo již překonali. K tomuto vyjadřování patří například symboly, nebo obrázková řeč. Z toho vyjadřování můžeme vypozaovat některé regresivní, či archaické rysy, které jsou v nás jako jakési pozůstatky. Protože však latentní myšlenky mají kromě toho fylogenetického původu, který je společný pro celé lidstvo, ještě původ infantilní, nalezneme v našich snech také rysy infantilní, které jsou spojené s naším dětstvím.⁴⁷

Takovým rysem je například to, že v našem nevědomí existují vzpomínky na naše dětství, které nám nejsou přístupné při bdění, ale mohou se objevit ve snech. V našich snech se také objevují touhy, které plynou z naší dětské sexuality. Freud podotýká, že to, co nám v dospělosti přijde nepřipustné, je přirozenou součástí sexuality dětské, která ještě nebyla potlačena výchovou. Mezi tato dětská sexuální přání patří například přání incestu, které podle psychoanalýzy plyne z toho, že naše první sexuální náklonnost je projevena vůči blízkým příbuzným.⁴⁸

To tedy znamená, že tyto zážitky z dětství nás stále ovlivňují, jen existují v nevědomí. „*Tak se nám potvrzuje, že nevědomé v duševním životě je to, co je infantilní.*“⁴⁹ Tyto obsahy nám mohou připadat zlé či nepřipustné, ale neměli bychom je podrobovat etickým soudům, stejně jako bychom etickým soudům nepodrobovali dítě.⁵⁰

⁴⁴ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 130-131.

⁴⁵ Tamtéž. s. 131.

⁴⁶ Tamtéž. s. 132.

⁴⁷ Tamtéž. s. 144.

⁴⁸ Tamtéž. s. 145-151.

⁴⁹ Tamtéž. s. 152.

⁵⁰ Tamtéž.

2.7 Splnění přání

U dětských snů se ukázalo, že chrání spánek prostřednictvím splnění přání, které mají původ v bdělých prožitcích nebo vyplývají z nějakých fyziologických podnětů. Do jisté míry je však každý sen dětský, neboť vzniká z infantilních obsahů.

Kde je ovšem splněné přání ve snech, které způsobují nepříjemné pocity? To kvůli snové deformaci nemusí být zřejmé, protože přání může být například potlačeno a cenzurováno. Právě proto, že si přejeme něco, s čím v bdělém stavu nesouhlasíme, nepřinese nám splnění těchto přání slast a tento konflikt způsobuje podle Freuda úzkostlivé sny. Úzkost se dostaví, když potlačované přání přemůže cenzuru. Sen je vždy splněním přání, nemusí však být výhradně jen splněním přání.⁵¹

⁵¹ FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. s. 154-160.

3. Jungův přístup ke snům

3.1. Osobnost Carla Gustava Junga (1875-1961)

Carl Gustav Jung byl švýcarský psychoterapeut a lékař. Pocházel ze vzdělané rodiny, a protože jeho dědeček byl povolán Alexandrem von Humboldtem na místo profesora chirurgie na basilejské univerzitě, vystudoval tam Jung chirurgii. Později pracoval jako psychiatr na psychiatrické klinice curyšské univerzity, kde čtyři roky působil jako vrchní lékař. Později pracoval v Curychu pod vedením Eugena Bleulera, jehož myšlení bylo silně ovlivněno Sigmundem Freudem. Výsledkem této spolupráce byla Jungova metoda asociačního experimentu. Jung dále praktikoval soukromou psychoterapeutickou praxi a přednášel na univerzitách po celém světě.

V roce 1907 se Jung poprvé osobně setkal s Freudem. Vzhledem k tomu, že jedním z cílů mé práce je porovnat přístup ke snům těchto dvou myslitelů, bude vhodné, když přiblížím povahu jejich vztahu. Od jejich prvního osobního setkání navázali přátelství a intenzivní spolupráci. Postupně se však jejich názory začaly rozcházet natolik, že došlo k jejich rozchodu v roce 1913.⁵²

Psychoanalytik a odborník na Freuda a Junga Ernst Falzeder upozorňuje na důležitou skutečnost týkající se jejich vztahu: Jungův myšlenkový systém není pouze rozšířením Freudovy teorie.⁵³ Jung měl od začátku jejich vztahu svou vlastní agendu, která se s tou Freudovou sice sešla v obecných tématech, v mnoha důležitých aspektech ovšem Jung s Freudem nesouzněl – především to bylo Freudovo přehnané zaměření na sexualitu, které bylo pro jeho teorii stěžejní. Zdá se dokonce, že Freud si vzal mnohem více od Junga než naopak. Rozhodně nešlo o pouhé opisování, Freud se inspiroval Jungovými koncepty a v různých podobách je zakomponoval do své teorie, přičemž nikdy neupustil od pevných základů, které zůstaly neměnné. Není ovšem pochyb, že jejich přátelství a spolupráce byly nesmírně inspirativní pro oba, a že šlo o vztah, jehož důsledky byly zásadní pro vývoj myšlení ve 20. století.⁵⁴

⁵² JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga*. Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. s. 157-158.

⁵³ FALZEDER, Ernst. "Freud and Jung, Freudians and Jungians." *Jung Journal: Culture & Psyche*, vol. 6, no. 3, [Taylor & Francis, Ltd., C.G. Jung Institute of San Francisco], 2012, s. 24

⁵⁴ Tamtéž, s. 29-32.

Po rozchodu s Freudem pokračoval s akademickou činností a psychotherapeutickou praxí. Po 2. světové válce ukončil praktickou činnost a věnoval se pouze teorii. Jeho myšlení charakterizovala otevřenost téměř k jakémukoliv tématu, co by mohlo mít co dočinění s psychologií. Napsal práce v oblasti srovnávací religionistiky, parapsychologie, mytologie a hledal spojitosti mezi alchymií a psychologickými procesy.⁵⁵ Právě tato otevřenost mu však také vysloužila ostrou kritiku, bývá nezřídka označován jako okultista, šarlatán nebo guru.⁵⁶ Jung umírá ve Švýcarsku 6. června 1961 na následky nemoci.⁵⁷ Lezení jako životní styl

3.2 Kritika Freuda

Vztah Junga a Freuda tedy neměl povahu učitele a žáka, nýbrž se nesl spíše v duchu přátelství a vzájemného obohacování. Jung již měl předem vytyčenou teorii, která stála na svých vlastních základech, a nikoliv těch, které by mu Freud položil. Přesto však Jung na Freudovu práci mnohdy odkazuje a jejich východiska se velmi často shodují. Považují proto za vhodné, když se jako první podíváme na jednotlivé koncepty, se kterými s Freudem nesouhlasí, nebo je alespoň rozšiřuje o své poznatky. Takové odkazy nalezneme napříč celým jeho dílem.

Jung především kritizuje čistě kauzální přístup k neurózám, který je podle něj příliš omezený. Freud totiž vidí jako příčiny všech neuróz traumata z dětství. Jung souhlasí s tím, že mnoho neuróz opravdu takovou příčinu má, když však aplikujeme takový přístup na všechny případy, opomeneme tak často ve snech mnoho přínosných skutečností. S takovým přístupem se ptáme na otázku „proč?“ a nikoliv na otázku „k čemu?“, která je podle Junga úplně stejně důležitá.⁵⁸

K tomuto na minulost zaměřenému kauzálnímu hledisku proto Jung připojuje ještě rovnocenné hledisko finální. Toto hledisko dokonce prý najdeme ve všech psychických procesech, tedy nejen ve snech. Finalitou Jung myslí „*pouze imanentní psychologické*

⁵⁵ JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga*. Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. s. 159.

⁵⁶ FALZEDER, Ernst. “Freud and Jung, Freudians and Jungians.” *Jung Journal: Culture & Psyche*, vol. 6, no. 3, [Taylor & Francis, Ltd., C.G. Jung Institute of San Francisco], 2012, s. 27.

⁵⁷ JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga*. Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. s. 160.

⁵⁸ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 136-137.

zaměření na cíl.⁵⁹ Podobně jako tomu často bude u dalších případů, Jung Freudův přístup nepopírá, připojuje k němu pouze doplňující pohled a Freudův systém tak obohacuje. Když tedy analyzujeme jakýkoliv konkrétní sen, vždy nám pomůže, když si položíme tyto otázky: „*K čemu tento sen slouží?*“ a „*Co má způsobit?*“.⁶⁰ Jung dále podotýká, že kauzální pojetí odpovídá převládajícímu přírodovědeckému přístupu jeho doby. Pro pochopení naší psýché však považuje za nezbytné obě hlediska zkombinovat.⁶¹

Dalším konceptem, který na Freudově teorii Jung kritizuje, je použití metody volných asociací při snovém výkladu. Při Freudově analýze přicházíme s nekonečnými asociacemi vycházejícími ze snového obrazu, tím se ovšem dostáváme za sen. Tento přístup vychází z Freudovy myšlenky, že „*sen je pouhá fasáda, jež zakrývá skutečný smysl.*“⁶² Podle Junga žádná taková neproniknutelná fasáda neexistuje a jde jen o nedostatečný vhled. Podle něj sny zobrazují čistou pravdu a jsou na první pohled nesrozumitelné pouze proto, že k nám promlouvají jazykem podobenství.⁶³ Podle něj bude lepší, když řekneme, „*že máme co dělat s něčím, co připomíná nesrozumitelný text, který nemá vůbec žádnou fasádu – prostě jej neumíme přečíst.*“⁶⁴ Místo toho navrhuje držet se snu samotného – o tom však více v následujících kapitolách.

Je nutné říci, že Jung nepopírá hodnotu metody volných asociací a uznává, že nás vždy přivede k našim komplexům. Podotýká však, že volné asociace nemusí vycházet ze snu, nýbrž také doslova z čehokoliv jiného. Uvádí příklady jako tabulka se zákazy a náhodná věta v novinách.⁶⁵ Nehledě na to, z čeho volné asociace vycházejí, dostaneme se k těm stejným, nejvýraznějším komplexům naší psychiky. Nedobereme se tedy smyslu snu, nýbrž komplexů, které mají s vlastním významem snu pramálo společného.⁶⁶

⁵⁹ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 166.

⁶⁰ Tamtéž, s. 168.

⁶¹ Tamtéž, s. 173

⁶² JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 143.

⁶³ FALZEDER, Ernst. “Freud and Jung, Freudians and Jungians.” *Jung Journal: Culture & Psyche*, vol. 6, no. 3, [Taylor & Francis, Ltd., C.G. Jung Institute of San Francisco], 2012,

⁶⁴ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 144.

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ FALZEDER, Ernst. “Freud and Jung, Freudians and Jungians.” *Jung Journal: Culture & Psyche*, vol. 6, no. 3, [Taylor & Francis, Ltd., C.G. Jung Institute of San Francisco], 2012, s. 27, <https://doi.org/10.1525/jung.2012.6.3.24>.

Jung tedy Freudovo pojetí snů – splnění přání a ochrana spánku – nepovažuje obecně za nesprávné, nýbrž silně omezené.⁶⁷ Uznává, že Freud zkoumání o snech vedl správným směrem, a to především kvůli tomu, že si uvědomoval nutnost znát pro úspěšnou analýzu snového obrazu kontext vědomého stavu pacienta. Každá jednotlivost ve snu totiž nese rozdílný význam pro každého snícího. S ostatními Freudovými postupy týkajícími se analýzy snu však Jung nesouhlasí. Neschvaluje nekompromisní interpretaci každého snu jakožto splněného přání. Takový názor implikuje, že nevědomé obsahy jsou méně komplexní, než ty vědomé a podle Junga nemáme nejmenší důvod si něco takového myslet.⁶⁸

3.3 Obecná hlediska snu

Pro jakoukoliv další práci se sny je pro Junga nezbytné, abychom souhlasili s hypotézou nevědomí. Bez této hypotézy sny nemají žádný smysl, protože při jejich analýze jde o „*odhalení a uvědomění dosud nevědomých obsahů, které pokládáme za důležité pro objasnění nebo léčení neurózy.*“⁶⁹ Podle Junga tedy bez hypotézy nevědomí žádná analýza snu nemůže existovat.⁷⁰

Tyto nevědomé obsahy, které se ve snech objevují, se při bdění člověka nemohou jasně projevit. Přesněji řečeno se objevují v podobě neurózy. S pomocí analýzy snu si tyto obsahy můžeme uvědomit – asimilovat. Tato asimilace má však probíhat oboustranně – jde o „*vzájemné pronikání vědomých a nevědomých obsahů, nikoli to, že vědomí hodnotí nevědomé obsahy jednostranně, dává jim nesprávný výklad nebo je deformuje.*“⁷¹ Vymezuje se tak proti Freudovi, který nahlíží na nevědomí čistě negativně. Podle Junga má toto pojetí nevědomí za následek přílišné vytěšňování nevědomí, které vede k tomu, že se z něj opravdu stane to monstrum, za které jej Freud měl.⁷²

Zásadním faktem, na který bychom podle Junga měli dávat pozor je, že sen sice ukazuje naše vnitřní a nevědomé pochody, ale naše vědomí nám nedovolí nebo jen stěží

⁶⁷ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 161-217.

⁶⁸ JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 219-239.

⁶⁹ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 132.

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ Tamtéž, s. 147.

⁷² Tamtéž, s. 147-148.

připouští jejich pravdivost. K tomu uvádí příklad snu svého pacienta.⁷³ Tento muž pocházel z chudých poměrů a během svého života se zvládl ve své kariéře vypracovat až na vysokou vedoucí pozici. Právě ve chvíli, kdy se mohl dostat ještě výše, začala ho zužovat neuróza. Symptomy této neurózy byly nápadně podobné horské nemoci – závratě, úzkost, zvracení a obtíže při dýchání. Právě tato podobnost s horskou nemocí podle Junga právě vypovídá o nevědomém duševním stavu pacienta.⁷⁴ Muž k Jungovi přinesl více svých snů. Takto zněl jeden z nich:

„Velice spěchám, protože chci vyrazit. Hledám ještě zavazadla, ale nikde nic. Čas letí a vlak za chvíli odjíždí. Konečně se mi podařilo sehnat svých pět švestek a spěchám po ulici, jen abych zjistil, že jsem zapomněl aktovku s důležitými lejstry, bez dechu se řítím nazpět, konečně ji mám, pádím na nádraží, ale sotva se hýbám z místa. S vypětím posledních sil vpadám na nástupiště a vidím jen, jak vlak právě vyjíždí z haly. Vjíždí do zvláštní zatáčky ve tvaru S, je velice dlouhý a mne napadne, že když teď strojvůdce nedá pozor a přidá plnou páru, jakmile dosáhne roviny, budou zadní vozy vlaku ještě v zatáčce a v důsledku zrychlení vykolejí. Strojvůdce vskutku dává plnou páru, já se snažím křičet, zadní vozy se strašně kymácejí a jsou teď skutečně vyhozeny z kolejí. Je to strašná katastrofa. Z úzkostí se probouzím.“⁷⁵

Pamatujme na to, že, stejně jako pro Freuda, i pro Junga je pro kvalitní analýzu snu stěžejní, aby byl analytik seznámen s vědomou životní situací svého pacienta. Nevědomé obsahy, které se ve snu zjeví, tedy vždy posuzuje relativně k těmto vědomým obsahům. S tímto předpokladem na paměti považuje Jung význam tohoto snu téměř za samozřejmý. Pacient prý vykazuje při spěchání na vlak snahu dostat se ve svém životě ještě dál. Strojvůdce vyjadřuje bezohledné vrhání se vpřed, což má za následek, že v zadní části mužovy psýché dochází k neuróze a následnému vykolejení. Tato neuróza má muže varovat. Chce totiž jít stále dál, i když jeho síly už nestačí k tomu, aby se tam dostal. I když to nebyl hlavní důvod ukončení léčby tohoto pacienta, muž nebral tento názor příliš na zřetel.⁷⁶ Šel si tedy dál ctižádostivě za svým a Jung podotýká, že „vykolejil ve svém povolání natolik, že ke katastrofě skutečně došlo.“⁷⁷ – o jakou katastrofu se konkrétně jednalo již Jung

⁷³ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017. s. 135.

⁷⁴ Tamtéž. s. 133.

⁷⁵ Tamtéž. 2017, 134.

⁷⁶ Tamtéž. s. 134-135.

⁷⁷ Tamtéž. 135.

nespecifikuje. Vědomí zde tedy popíralo nevědomé signály, které podle Junga ukazují pravdu.

Sen tedy zobrazuje naše nevědomé obsahy. Pokud by ovšem byly čistě nevědomé, ve snech bychom je vidět nemohli a neměli bychom možnost o nich jakkoliv mluvit. Sen je tedy podle Junga „*vědomý pouze natolik, aby se dal v bdělém stavu reprodukovat.*“⁷⁸ Sen většinou obsahuje „iracionální“ údaje.⁷⁹ Neváže se na kategorie prostoru a času, vymyká se obvyklým zákonitostem vědomých procesů a Jung se domnívá, že právě kvůli tomuto rozdílu si sen často nepamatujeme a jen stěží jej dokážeme převyprávět.⁸⁰

Jung při svých analýzách v psychoterapeutické praxi došel k závěru, že naprostá většina snů má ucelený děj, který se podobá stavbě klasického dramatu. Sen tedy můžeme rozdělit do těchto částí: „1) *místo, čas a osoby dramatu, tedy předehra snu, často udávající místo, kde se snový děj odehrává a jednající osoby; 2) expozice, tj. uvedení snového problému – zde bývá v určité míře naznačen obsah tvořící základ snu, otázka či téma formované nevědomím v sen, který se k němu nyní bude vyjadřovat; 3) peripetie, představující páteř každého snu, zápletku děje a jeho vystupňování až k vyvrcholení, resp. k proměně, která ovšem může být totožná s katastrofou; 4) lysis, tj. řešení, vyústění snu, jeho smysluplný závěr, jeho kompenzační odkaz.*“⁸¹

Jung se svým kolegou, švýcarským psychiatrem Alphonsem Maederem, přichází s vlastní definicí snu: „*Sen je spontánní sebezobrazení akruálního stavu nevědomí v symbolické formě.*“⁸² Tato definice se může zdát oproti Freudově tvrzení, že sen je splněné přání, poněkud opatrná. Zcela se totiž vyhýbá tomu, aby obsahovala nějaký jeden jasný smysl snů.⁸³ Jak později uvidíme, tato skutečnost je v rámci Jungova pojetí zcela oprávněná. Uznává totiž mnoho různých významů, které sny mohou obsahovat a neomezuje se pouze na jeden. Uznává, že některé sny jsou splněná přání, stejně tak to ovšem mohou být

⁷⁸ JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I.* Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 221.

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I.* Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 162.

⁸¹ JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga.* Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. s. 89

⁸² Tamtéž, s. 195

⁸³ Tamtéž

„neúprosné pravdy, filosofické sentence, iluze, divoké fantazie, vzpomínky, plány, anticipace, ba i telepatické vize, iracionální zážitky a bůhví co ještě.“⁸⁴

3.4 Jungova typologie snů

Jung rozděluje sny do několika typů. Vzhledem k tomu, že bychom podle něj neměli k analýze snu přistupovat výhradně s nějakou předem danou doktrínou, nepovažuje tento seznam typů za definitivní a všezahrnující.⁸⁵ Přesto se však nechává slyšet, že „*všechny sny kompenzují obsah vědomí.*“⁸⁶ Tento kompenzační obsah prý sice není vždy hned zřejmý, skrývá se však v každém našem snu. Jung ovšem vedle kompenzačních snů uvádí řadu dalších typů snů a zdá se tedy, že společně s kompenzačním obsahem, může každý sen nést ještě další významy.

Je tedy zřejmé, že kompenzaci přikládá Jung velký význam. Jde o jednoduchý princip naší psychiky, který se dá shrnout heslem: „*Příliš málo zde, působí příliš mnoho tam.*“⁸⁷ Jung vychází ze zkušeností ze své praxe a považuje tento princip za jeden z nejlépe potvrzených.⁸⁸ Kompenzace funguje jako autoregulace našeho psychického systému. Když se některý náš vědomý postoj dostane do přílišného extrému, naše nevědomí ve snu zasáhne a snaží se tento postoj v symbolické formě vyrovnat zpět do „normálu“. Děje se tak především tehdy, když by měl vědomý postoj ovlivnit naši životaschopnost.

Neurózy mají podle Junga často původ právě v nesouladu mezi vědomím a nevědomím. Když si tedy uvědomíme, jaký vědomý postoj sen kompenzuje, můžeme tento nesoulad dostat zpět do „normálního“ stavu.⁸⁹

Jung uvádí příklad kompenzace ve snu, se kterým za ním přišel jeden mladý muž: „*Můj otec odjíždí z domova ve svém novém autě. Řídí velice nešikovně a mne jeho zjevná hloupost rozčiluje. Jezdí křížem krážem, pozpátku, dostává se do nebezpečné situace,*

⁸⁴ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 142.

⁸⁵ Tamtéž, s. 142.

⁸⁶ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 177.

⁸⁷ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 149.

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 228-229.

*nakonec vráží do zdi a auto je těžce poškozeno. Hrozně se rozlítím a křičím na něj, aby se choval rozumně. Otec se tomu směje a já vidím, že je úplně opilý.*⁹⁰

Mladý muž na svého otce nahlíží velmi kladně a vzhlíží k němu. Přesto ho však jeho nevědomí ve snu vykresluje čistě negativně. Otec prý neměl problémy s alkoholem a mladík si byl jistý, že by se taková situace, jak se mu zjevila ve snu, nemohla ve skutečnosti odehrát. Jung nabádá využít již dříve zmíněné finální hledisko – ptáme se tedy k čemu tento sen mladíkovi je, k čemu má sloužit? Pokud tedy přistoupíme ke snu jako ke kompenzaci, „*dojdeme k závěru, že jeho vztah k otci není pouze dobrý, ale dokonce příliš dobrý.*“⁹¹ To znamená, že mladík je na otce příliš vázán a upozaduje tak svou vlastní samostatnou skutečnost. Nevědomí to naznačuje tím, že ukazuje otce v negativním světle. Jung uvádí, že tento výklad při analýze využil a slavil u mladíka úspěch.⁹²

Jako další funkci snu uvádí Jung funkci prospektivní. Ta „*vystupuje v nevědomí jako anticipace budoucí vědomé činnosti.*“⁹³ Z takové formulace bychom se snadno mohli domnívat, že zde Jung mluví o prorocké nebo věštecké funkci některých snů. Varuje však, že to by nebylo správné. Jde jednoduše o soubor podprahových prvků, které ve snu vyústí v nějaký soubor pravděpodobností, které se mohou, ale nemusí naplnit. Prorocké by takové sny byly pouze tehdy, pokud by spolehlivě souhlasily do nejmenšího detailu se skutečností. Podle Junga jsou takové sny významné, ovšem vzhledem k jejich zdánlivě prorocké podobě Jung z praktických důvodů radí tuto skutečnost nepřeceňovat.⁹⁴ Mohli bychom pak podle něj „*snadno propadnout názoru, že sen je něco jako psychopompos (průvodce duši), jenž díky svým svrchovaným znalostem neomylně řídí život.*“⁹⁵

Další typem jsou sny, které Jung nazývá reaktivní. Ty mají příčinu většinou v traumatu. Takový sen má na snícího silný dopad, neboť traumatický zážitek věrně reprodukuje. Sen se stále opakuje, ale jeho zařazení do vědomí nevede k jeho vymizení. To znamená, že „*obsah snu nabyl autonomie a účinkuje sám o sobě, a to tak dlouho, dokud traumatické podráždění úplně nevyhasne.*“⁹⁶ Je však ještě potřeba rozlišit tyto sny od snů,

⁹⁰ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 150-151.

⁹¹ Tamtéž, s. 152.

⁹² Tamtéž, s. 151-152.

⁹³ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 184.

⁹⁴ Tamtéž, s. 185.

⁹⁵ Tamtéž, s. 184-185.

⁹⁶ Tamtéž, 192.

kteřé také reprodukují traumatickou událost, ale činí tak kvůli tomu, že zážitěk má ještě nějaký symbolický význam. V rámci analýzy se však podle Junga dají rozlišit snadno – když s analytikem správně vyložíme symbolický význam, reprodukce traumatického zážitku ve snech by měla přestat. U reaktivních snů výkladem reprodukci nezastavíme.⁹⁷

Jung také hovoří o snech telepatických. Jejich existence je podle něj dokonce nepopíratelná. V praxi se setkal pouze s případy, kdy se telepatický obsah objevoval v manifestní formě snu. Podoba telepatických snů odpovídá tomu, jak je často vyobrazována v umění „*kde v prostoru nebo čase je anticipováno něco důležitého a kde zároveň lidský význam takové události, jakou je například smrt, jaksí vysvětluje nebo alespoň přibližuje skutečnost, že byla předvídána nebo vnímána na dálku.*“⁹⁸ Jung nepovažuje za příčinu snů něco nadpřirozeného, jde pouze o úkaz, který přesahuje naše dosavadní poznání, a proto může budit takový dojem. Uznává však, že by mohlo jít o pouhé náhody, podotýká však, že mu „*hypotéza náhody však bohužel vždy připadá jako asyllum ignorantiae (útočiště nevědomosti).*“⁹⁹

Jung rozděluje všechny sny do dvou hlavních skupin. Po vzoru primitivních kultur je rozděluje na malé a velké (nebo také významné a nevýznamné). Malými sny myslí ty, jejichž obsahy pochází z naší osobní a subjektivní sféry psychiky. Tyto sny snadno zapomeneme a jejich význam se týká každodenních prožitků. Velké sny jsou často silné duševní zážitky, které si někdy pamatujeme po celý náš život. V těchto snech se vyjevují mytologické obrazy, které vychází kolektivní složky naší psychiky, kterou sdílíme s ostatními lidmi.¹⁰⁰ Co Jung přesně myslí touto kolektivní složkou vysvětlím v následující kapitole.

3.4 Jungova analýza snů

Důležitým bodem Jungovy analýzy snu je zaměření na snové série. Upozorňuje, že analýza jednotlivého izolovaného snu nám mnoho poznatků nepřinese a hlavní motivy, které nám nevědomí chce sdělit, můžeme zpozorovat až při jejich opakování v rámci několika snů. Ukážou se nám také chyby, kterých jsme se dopustili při analýze snů předchozích.¹⁰¹

⁹⁷ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017. 191-192.

⁹⁸ Tamtéž. 194.

⁹⁹ Tamtéž. 195.

¹⁰⁰ JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 231-232.

¹⁰¹ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 145.

V jednotlivých snech se nám ukazují jednotlivé kompenzace, Jung však upozorňuje, že když se podíváme na snovou sérii jako celek, zjistíme, že tyto jednotlivé akty směřují k nějakému jednomu společnému cíli.¹⁰² Jako by pro nás nevědomí mělo nějaký plán a vedlo nás k nějakému cíli, které nám stanovilo.

Jak už jsem dříve zmínil, podle Junga každý sen kompenzuje nějaký vědomý obsah, který zašel příliš daleko. V praxi nám tedy pomůže, když se vždy nejprve zeptáme: „*Jaký vědomý postoj sen kompenzuje?*“¹⁰³ Jung tedy přemýšlí nad nevědomím jako vždy relativním k vědomí, což znamená, že musíme dobře znát vědomou situaci snícího. Bez této znalosti nemůžeme zjistit, jaký vědomý postoj sen kompenzuje a nemůžeme dojít k úspěšnému odkrytí smyslu snu.¹⁰⁴

Důležitým fenoménem k pochopení jungiánské analýzy snu jsou projekce. Na objekty, které vnímáme podle Junga neustále projikujeme naše nevědomé psychické procesy a považujeme je za vlastnosti, které jsou jim vlastní. Abychom viděli skutečné vlastnosti objektů, které vnímáme, musíme si uvědomit naše nevědomé procesy a odlišit je od toho, co je vlastní objektu. Náš pohled na druhé je tak z velké části subjektivní, protože „*druhému člověku rozumíme vždy způsobem, jakým rozumíme či se snažíme rozumět sami sobě.*“¹⁰⁵

Protikladem k projekci je introjekce, která se projevuje, když zahrneme vlastnosti objektu do subjektu, tedy v jistém smyslu odvrácení od světa. Introjekci můžeme sledovat například v německém romantismu. Romantici utíkali od „*vnějšího světa, jehož reality si však byli plně vědomi, do smyšleného ideálního světa vlastní fantazie, s jejíž pomocí pozměňovali nebo přizpůsobovali svým subjektivním duševním hnutím také vnější svět.*“¹⁰⁶

Fenomén projekce se projevuje v každodenním bdělém životě a stejně tak i ve snech. To, co se nám ve snech zjeví jako samostatné subjekty, je většinou vyjádření našich vlastních psychických procesů. Na základě tohoto tvrzení vytvořil Jung jednu z metod výkladu snu, kterou nazval výklad na úrovni subjektu. „*Tento výklad pojímá všechny postavy ve snu jako*

¹⁰² JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 230.

¹⁰³ JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 149.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 150.

¹⁰⁵ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 197-199.

¹⁰⁶ JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga*. Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. s. 99.

personifikované rysy osobnosti snícího. ¹⁰⁷ Sen tedy může vyobrazovat například přítele snícího, je ovšem možné, že jde o snícího samotného.

Jung nepopírá, že je někdy vhodné využít i výklad na úrovni objektu – vnímat aktéry ve snu jakožto opravdu vnější postavy. V praxi je vhodné využít výklad na úrovni objektu u postav, které znám a mám k nim osobní vztah, neboť nevědomí nám pravděpodobně chce sdělit něco o tomto konkrétním člověku. Pokud se ovšem ve snu setkám s osobami, které neznám, je pravděpodobné, že nevědomí tuto postavu využilo jako prostředek k vyjádření nějaké mé vlastnosti nebo duševního procesu. Dalším jednoduchým pravidlem v praxi je také to, že pokud nám výklad na úrovni subjektu začne připadat bezvýsledný, je na čase vyzkoušet výklad na úrovni objektu.¹⁰⁸

Jak už bylo řečeno v předchozích kapitolách, Jung odmítá Freudovu metodu volných asociací jako nástroj pro odkrytí pravého smyslu snu. Tyto volné asociace nás odvádějí někam za sen, a proto nám ani smysl snu odkryt nemohou – dostaneme se tak pouze k našim komplexům, ke kterým bychom se dostali, kdyby naše asociace vycházely z čehokoliv jiného. Jung místo toho navrhuje držet se snu samotného a nevzdalovat se od něj. Vytváří proto svou vlastní metodu, kterou nazývá záznam kontextu. Ten „*spočívá v tom, že se u každé nápadné podrobnosti snu pomocí nápadů snícího zjišťuje významový odstín, v něm se mu jeví.*“¹⁰⁹ Jako příklad uvádí, že když se nám zdá například o jedlovém stole, neměli bychom jej brát jako stůl obecně, nýbrž se zaměřit na to, proč si naše nevědomí vybralo právě stůl jedlový. „*Onen stůl je právě ten stůl, u něhož seděl jeho otec, když našemu snícímu odepřel jakoukoliv další finanční pomoc a vyhnal ho z domu jako budižkničemu.*“¹¹⁰ Na rozdíl od volných asociací je záznam kontextu typicky fenomenologická metoda.¹¹¹ V kontrastu s Freudovým přístupem se nese v duchu Husserlova hesla „zpět k věcem samým.“

U velkých snů, o kterých jsem psal v předešlé kapitole, však tento záznam z kontextu nestačí, a to proto, že tyto sny vůbec nesouvisí s nějakou naší osobní zkušeností. Obrazy těchto snů se objevují napříč celou historií, jak v mytologii a folklóru, tak ve fantaziích a

¹⁰⁷ JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 197-199.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 200-202

¹⁰⁹ JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 225.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 224.

¹¹¹ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 123.

snech individuů.¹¹² Podle Junga „jejich častý výskyt v individuálních případech i jejich přítomnost v různých etnikách dokazují, že lidská duše je částečně jedinečná, subjektivní nebo osobní – ale také kolektivní a objektivní.“¹¹³ Připojuje proto k osobnímu nevědomí ještě nevědomí kolektivní, které je vzdálenější vědomí a sdílíme jej s celým lidstvem.¹¹⁴

Tyto mytologické výjevy nazývá Jung archetypy. Ty personifikují naše nevědomé instinktivní reakce a jde o psychickou nutnost. Archetypy by se v jistém smyslu daly přirovnat k Platónovým idejím. V jeho případě je však idea dokonalou formou ve „světlem“ smyslu, která náleží do světa věčnosti, jejíž protipól již do tohoto světa nepatří. Jungovy archetypy jsou sice také jakýmsi ideálními věčnými formami, zahrnují však sami o sobě jak světlou, tak temnou stránku.¹¹⁵

Archetypy jsou v nás existují a priori a jde tedy o jakýsi metafyzický koncept, který nepodléhá individuálnímu vzniku a zániku, a který je součástí kolektivního nevědomí. Jako příklad uvedu archetyp matky. Tomuto archetypu jsou podřízené všechny formy, ve kterých se nám mateřskost jeví. „*Souhrn archetypů znamená pro Junga sumu všech latentních možností lidské psychiky.*“¹¹⁶

Jung uvádí příklad takového snu, jehož obsahy se podle něj vynořily z kolektivního nevědomí. Jednomu mladíkovi se zdálo „o velkém hadovi, který v nějakém podzemním klenutém sklepení strážil zlatou číši.“¹¹⁷ Při analýze tohoto snu byla první použita metoda záznamu z kontextu, mladík ovšem ve svém životě nenalezl (kromě toho, že jednou viděl velkého hada v zoologické zahradě), žádný osobní zážitek, který by takový snový obraz mohl vyvolat. Podle Junga se tedy v podobných případech musíme obrátit k mytologii, „*kde had nebo drak spolu s pokladem a jeskyní představují zkoušku, v níž se má osvědčit hrdinův život.*“¹¹⁸ Se tedy nevyobrazuje nějaký náš osobní zážitek, nýbrž o kolektivní lidskou emoci, kterou snící mladík ve svém osobním životě přihlížel.¹¹⁹

¹¹² JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 231-232.

¹¹³ Tamtéž, s. 232.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 232.

¹¹⁵ JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga*. Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. s. 48-50.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 54-55.

¹¹⁷ JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 232.

¹¹⁸ Tamtéž. s. 232-233.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 233

„Techniky výkladu snů můžeme tedy v závěrečném souhrnu rozdělit do následujících etap: popis současného stavu vědomí, popis předchozích událostí, obraz subjektivního kontextu, u archaických motivů připojení mytologických paralel a nakonec u zvláště komplikovaných situací doplnění objektivními informacemi ze strany třetí osoby.“¹²⁰

4. Bossův daseinanalytický přístup ke snům

4.1 Základní rysy bytí člověka

Bossův cíl je, aby dosavadní pojetí psychologie a fyziologie, bylo nahrazeno jeho daseinanalytickým přístupem. Ten se od toho tradičního odlišuje snahou o to, „aby se nám zkoumané jevy podávaly prostě tak, jak se nám samy od sebe podle své libosti ukazují.“¹²¹ V této kapitole stručně shrnu to, co Boss považuje za bytostné rysy lidského bytí, což nám pomůže přiblížit jeho myšlení a jeho přístup ke snům lépe pochopit. Těmito rysy jsou prostorovost, časovost, paměť, dějinnost a vyladění člověka.

Prostorovost člověka se od prostorovosti neživých věcí vyznačuje tím, že se nezakládá pouze na kvantifikovatelných geometrických údajích.¹²² Nad prostorovostí člověka se obvykle přemýšlí obdobně, naše prožívání tomu ovšem neodpovídá. My nekončíme tam, kde končí objem našeho těla. Jsem tam, kde se nachází mé tělo, zároveň jsem však ve stejnou chvíli u každé danosti, která se mi jeví a oslovuje mě.¹²³ Podobně pak to, zda je mi určitá danost bližší či vzdálenější, nezávisí pouze na počtu metrů, která ji dělí od mého těla, nýbrž také na tom, zda je mi lhostejná, nebo pro mě naopak nese nějaký citový význam.¹²⁴ „Existující člověk je v protikladu k věcem v prostoru podstatně tak, že se díky svému, sobě vlastnímu prostorovému bytí vždy již umístil do vztahu k tomu, co je pro něho zjevné a dostupné v souladu se způsobem, kterým se ho to či ono jsoucno dotýká.“¹²⁵

¹²⁰ JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga*. Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013. s. 88.

¹²¹ BOSS, Medard. *Nárys medicíny a psychologie: vybrané kapitoly*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Rychnov nad Kněžnou: J&J, 1992. s. 28.

¹²² BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 144.

¹²³ BOSS, Medard. *Nárys medicíny a psychologie: vybrané kapitoly*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Rychnov nad Kněžnou: J&J, 1992. s. 24-35.

¹²⁴ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 144.

¹²⁵ BOSS, Medard. *Nárys medicíny a psychologie: vybrané kapitoly*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Rychnov nad Kněžnou: J&J, 1992. s. 36.

Dalším aspektem prostorovosti je zpřítomňování. U zpřítomněných věcí také jsme, i když nejsou fyzicky přítomné. Můžeme být ve svém bytě a zároveň na pláži, kterou jsme navštívili o letních prázdninách. I když jsme fyzicky ve svém bytě, při zpřítomňování se upozadí nebo zcela přestaneme vnímat danosti z našeho bezprostředního okolí. Pláž tedy není fyzicky přítomna, to ovšem neznamená, že bychom se k ní samotné museli vztahovat méně než například k někomu, s kým jsme před chvílí přišli do styku.¹²⁶

Čas v dnešní době vnímáme také primárně kvantifikovanými údaji, tedy skrze hodiny. Tyto samotné časové údaje se ovšem vůbec nehodí k popisu lidského prožívání. K času samotnému patří jeho významovost ve smyslu času „na něco“. To znamená, že čas se nám neukazuje o sobě ve formě prázdných údajů, nýbrž jako čas vztahující se k něčemu – např. mám 2 měsíce na napsání bakalářské práce o výkladu snů. Z tohoto času „na něco“, se člověk nemůže vymanit. Vnímáme tři dimenze času: minulost, současnost a budoucnost. Čas tedy máme, ale nejde o vlastnění jako vlastníme nějaký objekt. Spíše zůstávám zaměřen na to, na co mám čas, zároveň smyslově vnímám přítomnost a k tomu si podržuji to, co mě zaměstnávalo v minulosti. Čas také není nikdy puntuální, tzn. vždy má nějakou určitou délku.¹²⁷

Paměť pro Bosse znamená, že si podržujeme něco bývalého, něco, co jsme již dříve vnímali. To nemusí znamenat, že nad tím, co máme v paměti, musíme právě přímo přemýšlet, tyto vjemy ustupují do pozadí, „*do způsobu netématické přítomnosti.*“¹²⁸ Toto vzpomínání na něco bývalého je však třeba odlišit od zpřítomňování, o kterém byla řeč výše. Při zpřítomňování pláže, na které jsem byl minulé léto, se u ní zdržuji v současnosti, o vzpomínání jde tehdy, když si zpřítomním onu událost, kdy jsem v určitou dobu, tedy minulé léto, onu pláž navštívil.¹²⁹

Dějinnost člověka je „*ustavičné stání člověka v tradici.*“¹³⁰ To, co je bývalé přetrvává a neustále ovlivňuje to, jak se chováme v současnosti, ať už si to uvědomujeme či nikoliv. Historické postavy promlouvají do chodu dnešních událostí, jako například Newton

¹²⁶ BOSS, Medard. *Nárys medicíny a psychologie: vybrané kapitoly*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Rychnov nad Kněžnou: J&J, 1992. s. 37-38.

¹²⁷ Tamtéž, s. 40-51.

¹²⁸ Tamtéž, s. 72.

¹²⁹ Tamtéž, s. 72-73.

¹³⁰ Tamtéž, s. 77.

promlouvá do konání fyziků současnosti a bude tomu tak navždy, i když ho dnešní fyzika nějakým způsobem „překoná“.¹³¹

„Lidské existování je bytostně – a proto vždy již předem – tak či onak vyladěné.“¹³²
Naše bytí se dá v každý moment charakterizovat nějakým převládajícím popsatelem laděním, tedy nějakým způsobem otevřenosti. Jde o způsob otevřenosti, jakým se vztahujeme k danostem, které se nám jeví. Každá taková otevřenost je pro nás ovšem zároveň uzavřeností – například u lásky k nějakému člověku jsme výjimečně otevřeni všemu, co s touto láskou souvisí a zároveň uzavřeni vlastnostem, kterým se nám na milovaném člověku nelíbí.¹³³

Boss dále popisuje rozdíl mezi afekty a vášněmi, které jsou oboje způsobem vyladěnosti člověka. Afekty, jako je například hněv, na nás přijdou z ničeho nic a není na nás, zda se tak stane či nikoliv – není v naší moci se rozhodnout, zda v tuto chvíli budeme pociťovat hněv. Tyto afekty nás v určitém smyslu zaslepují, činí nás nerozvážnými a jsme kvůli nim „mimo-sebe“. Vášně, jako je například nenávisť, se v nás už nějakou delší dobu utváří, než se projeví na povrch. Na rozdíl od afektů, jsem při vášních „u sebe“. To se projevuje tak, že *„ustavičná koncentrovanost ve smyslu vyladěnosti vášně – velké lásky nebo nenávisti – nás neuzavírá, nečiní nás slepými. Jako bytosti vášnivě milující nebo nenávidící se naopak v mnohém ohledu stáváme výjimečně vidoucími a bystrými.“¹³⁴*

Tuto „otevřeněstojícnost“, kterou při vášních pociťujeme, nazývá Boss „uvolněná pohoda“. Ta *„zviditelňuje veškeré významovosti a odkazovací souvislosti všech ukazujících se daností tím nejzřetelnějším způsobem“¹³⁵*. Při uvolněné pohodě jsme otevřeni tomu, co se nám jeví, ne však ve smyslu jejich vlastnění, nýbrž pro tyto danosti samy. Jsme takto schopni přijmout také naši smrt a tím se uvolněná pohoda odlišuje od úzkosti. Naše Dasein je při úzkosti *„zároveň otevřeno i zúženo na pojmání možnosti ztratit oporu ve všem ostatním jsoucnu, být zcela vrženo zpět do sebe a jakožto existování, které je postaveno pouze samo*

¹³¹ BOSS, Medard. *Nárys medicíny a psychologie: vybrané kapitoly*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Rychnov nad Kněžnou: J&J, 1992. s. 77.

¹³² Tamtéž. s. 64.

¹³³ Tamtéž. s. 65-67.

¹³⁴ Tamtéž. s. 66.

¹³⁵ Tamtéž. s. 67.

*na sobě, zaniknout, nemoci již nadále vůbec být tu.*¹³⁶ Při úzkosti vnímáme smrt jako nicotu, tedy to, že tu již nebudeme.¹³⁷

4.2 Bossův přístup k analýze snů

Medard Boss vydal v roce 1975 knihu s názvem *Včera v noci se mi zdálo*, která je primárním zdrojem této kapitoly. V jeho knize jde o kritiku přístupu Sigmunda Freuda a Carla Gustava Junga k analýze snů. Především však Boss v této práci představuje vlastní daseinanalytickou metodu, která je z velké části vystavěna na filosofii Martina Heideggera a také se jedná právě o odpověď na psychoanalytický přístup, proti kterému se Boss ostře vymezuje. Boss nevysvětluje systematickým způsobem svůj přístup ke snům, nýbrž své koncepty uvádí útržkově na různých místech své knihy. Pokusil jsem se tedy vysvětlit ty nejdůležitější a seřadit je do nějaké logické posloupnosti. Kniha je plná příkladů, na kterých Boss své koncepty vysvětluje. Této formy se tedy budu držet a uvedu několik nejzajímavějších příkladů, na kterých ukážu hlavní myšlenky Bossova přístupu.

Na základě filosofie Martina Heideggera Boss hledá smysl snů v souvislosti našeho bdění a snění. Snění i bdění vnímáme jako na něco značně odlišného, je však nutné si uvědomit, že bychom mezi nimi nemohli srovnávat, kdyby neměly společný základ.¹³⁸ „*Např. zeleň a červeně můžeme srovnávat a rozlišovat jen proto, že obě mají základ v jednotě zvané barevnost.*¹³⁹ Určité danosti, které nás oslovují při bdění, jsou potom tedy základem pro obrazy v našich snech.¹⁴⁰

A právě v tom tkví podle Bosse praktická použitelnost porozumění snu. Každý den jsme v bdělém stavu zahlcováni obrovským množstvím daností, které nás oslovují. Právě kvůli tomu si potom často nepřipustíme nějaké ladění, které nás sice ovlivňuje, ale bylo upozaděno právě těmito různorodými vjemy a toto přehlížené ladění často pocítíme právě ve snu. Jakmile o tomto ladění promluvíme v rámci terapie, nebudeme moci toto ladění již přecházet ani v bdělém stavu.¹⁴¹

Tuto skutečnost si můžeme ukázat na příkladu snu jednoho mladého brance: „*Náhle asi 100 metrů za sebou vidím Goliáše nebezpečného a hrozivého vzezření. Běžel za mnou a*

¹³⁶ BOSS, Medard. *Nárys medicíny a psychologie: vybrané kapitoly*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Rychnov nad Kněžnou: J&J, 1992. s. 67.

¹³⁷ Tamtéž. s. 68.

¹³⁸ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 43.

¹³⁹ Tamtéž

¹⁴⁰ Tamtéž

¹⁴¹ Tamtéž. s. 43-44.

*já před ním prchal tak rychle, jak jsem jen mohl. Ale vzdálenosti mezi ním a mnou se neustále zmenšovala. Pak už byl tak blízko, že mě dalším krokem musel dostihnout. Pak také na mě svou obrovskou nohou šlápl, takže jsem se dostal do sevření jeho dvou prstů. Bylo jen otázkou vteřin, kdy mě úplně rozdrtil. Pak ještě vyrazil hromový posupný smích. Potom jsem se probudil.*¹⁴²

Ladění, které podle Bosse mladíkův sen prostupuje, můžeme nazvat smrtelnou úzkostí. Zjistit ladění člověka ve snu by mělo být základem pro jeho porozumění, neboť nám ukáže zúženost či šíři, tedy charakter otevřenosti snového světa. Ladění smrtelné úzkosti mladíkův snový svět velice zužuje – zužuje jej tak moc, že to jediné co, do snu mohlo vstoupit byl obrovský vražedný obr, který chtěl snícího zničit a k tomu již pouze mladík sám, který však působí proti obrovi poměrně uboze.

Vzhledem k tomu, že jak bdění, tak snění fungují na nějakém společném základu, je podle Bosse na místě se ptát: „*co mohlo být v předchozím a následném bdělém stavu totožnou daností, ze které vznikl i tento zvláštní snový svět?*“¹⁴³ Mladíkovu smrtelné úzkostné naladění má pravděpodobně kořeny v nějakém naladění z jeho bdění. Podle Bosse můžeme možná nalézt odpověď ve skutečnosti, že mladík je brancem. Branci jsou v mladých letech náhle vrženi z bezpečného prostředí domova a rodiny, do nelítostného prostředí vojenské školy, kde musí plnit rozkazy za každou cenu a kladou se na ně velmi vysoké nároky. V tomto úzkostném ladění mohl tedy mladík být v bdění právě kvůli těmto náročným podmínkám. Boss předpokládá, že se mladík pokoušel tohoto naladění nevšímat, a právě z toho důvodu se podle něj projevilo ve snu v tak výrazné míře, že ve snu zůstal otevřený pouze Goliášovi, který ladění smrtelné úzkosti odpovídal.¹⁴⁴

Medard Boss zredukoval svůj přístup k analýze snu na dva základní principy: „*Za prvé musíme hledět na to, pro které danosti je zde-bytí daného člověka otevřeno během jeho snění, pro které danosti je on sám oslovitelný a jakým způsobem se ho dotýkají. Za druhé musíme vždy co nejpřesněji zkoumat, jak dotyčný člověk odpovídá na oslovení toho, co k němu přistupuje, jak se vůči tomu, co se mu ukazuje, chová.*“¹⁴⁵ Toto zredukování na pouhé

¹⁴² BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 40.

¹⁴³ Tamtéž. s. 43.

¹⁴⁴ Tamtéž. s. 43.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 32.

dva principy se může zdát jako přílišné zjednodušení, Boss však podotýká, že tyto principy jsou pro daseinanalytickou analýzu snů dostačující.¹⁴⁶

Boss uvádí příklad snu jednoho mladého muže: „*Dnes se mi zase zdálo něco, co se mi ve spaní stalo už častěji. Vnímám jsem, že již neexistují žádní lidé, že mám celý svět pro sebe. Mohl jsem mít a požit pro sebe každé auto, každou loď, prostě všechno, co se naskytlo. Zabral jsem všechny banky a získal jsem tak do svého vlastnictví velké množství zlata. Když jsem si tak ve snění všechno přisvojil, mohl jsem zase sám určit, kterým lidem dovolím vstát z mrtvých: tak například otci, matce, sourozencům a samozřejmě i krásnou přítelkyni pro mě. S tímto úzkým okruhem osob jsem pak mohl opravdu užívat života. Tyto mé sny však obvykle končily představou, že je to přece jen osamělý život.*“¹⁴⁷

Mladík se v tomto snu vztahuje ke všem danostem, které se mu ukazují, s naprostou všemohoucností. Může si se vším dělat, co se u zachce a nezabývat se tak ničím, co mu dělá problémy. Neměli bychom se prý pozastavovat nad tím, že je ve svém věku tento mladík zaměřený pouze na sebe, protože abychom se mohli starat o druhé, musíme se nejdříve stát samostatnými. Mladý muž je naladěn bezstarostně, je však zřejmé, že se tak cítí pouze v nejužším okruhu rodiny a své přítelkyně. Na konci těchto snů se ovšem cítí vždy osaměle, což ukazuje podle Bosse na to, že v bdělé existenci mladíka neprobíhá zráním v ohledu bohatších sociálních vztahů.¹⁴⁸ Takový soud si ovšem Boss dovolil udělat pouze proto, že se mladíkovi tato osamělost ohlašuje opakovaně, což připomíná Jungovo zaměření na série snů, a nikoliv na jednotlivé izolované sny. I Boss se tedy podobně jako Jung odváží ke konkrétním soudům až pokud se nějaký motiv objevuje ve snech jedince opakovaně.

Podle Bosse je vhodné, aby terapeut při práci s pacientovým snem zjišťoval poznatky otázkami, které začínají obvykle slovy: „Nenapadá vás, že...?“ Takto se vyvaruje nějakým interpretacím, které pacientovi předloží jako hotovou věc.¹⁴⁹

Jak konkrétně takové otázky mohou vypadat ukazuje Boss na příkladu snu „*pětatřicetiletého zubního lékaře, který je v léčení kvůli impotenci; je silně depresivní, plný pocitů méněcennosti*“: „*Včera v noci se mi zdálo: Se svým přítelem Erichem jsem byl ve srubu vysoko na severu. Erich chtěl okolo svého domku vysázet rajčata, aby prodejem plodů vydělal něco na živobytí. Pokládal jsem to za nemístné, protože zde přece není správné klima*

¹⁴⁶ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 32.

¹⁴⁷ Tamtéž. s. 44-45.

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 45.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 85.

*pro jižní plody. Nic jsem však neřikal. Pak jsem sám měl v ruce broskvovou pecku a chtěl jsem ji někam zasadit. Nejdříve jsem to zkoušel mimo zahradu na kousku louky. Ale půda byla příliš tvrdá. Pak jsem to zkoušel v zahradě. Náhle tu nebyla žádná zahrada. Ze zahrady se stalo tenisové hřiště, takže jsem svou broskvovou pecku nemohl zasadit ani tady.*¹⁵⁰

Boss by se muže zeptal: „*Nepociťujete rovněž jako velmi potěšitelné, že vám jde ve snu o nové vysazování? Váš přítel by rád rajčata, vy byste sám rád viděl broskvoně. Jsou to živé organismy, které dokonce hovoří o jižním slunci a teple.*“¹⁵¹ Podle něj je příznačné, krajina, kterou snící obývá je neúrodná a chladná. Všimá si také osamělosti tohoto snového světa, kde se nachází pouze snící a jeho přítel. Když parafrázuji Bossovi další otázky mohly by znít nějak takto: „*Z vnějších daností se vám ukazuje chlad, neúrodnost a osamělost. Jste si teď, při bdění vědom těchto možností existence, jako vašich vlastních?*“. Další otázka by zněla: „*Uvědomujete si nějaký podnět, z vaší bdělé minulosti, který by mohl být podnětem pro takový způsob existence?*“. Muž si po těchto otázkách vzpomněl hned na několik případů, ze kterých by takové chování mohlo vznikat.

Boss zdůrazňuje, že je pro pochopení snu nutné, aby snící při analýze neustále upřesňoval snové zážitky. Musí se při tom striktně držet pouze snu. Tato metoda rozhodně nezajistí úplný obraz o konkrétním snu, určitě je však podle Bosse přesnější než psychoanalytické vztahování se k minulým bdělým událostem snícího, či Jungovo odbíhání od snů k mýtům a legendám. V souladu s dvěma hlavními principy daseinanalytického přístupu ke snům, potřebujeme touto metodou co nejpřesněji zjistit, co a jakým způsobem dotyčného ve snu oslovilo a potom také jak na tato oslovení odpovídal – to nám pomůže zjistit, jaká zvláštní otevřenost sen charakterizovala.¹⁵²

Další důležitou složkou daseinanalytického přístupu ke snům je uvědomění si snícího, že způsoby existování všech postav v jeho snu, jsou zároveň vždy možnostmi, jakými může on sám ve svém životě existovat. Jsou to možnosti vlastní úplně všem lidem, a tedy i snícímu. Pokud jde o jiné postavy, než je sám snící, můžeme předpokládat, že snící není otevřený těmto možnostem rozumět jako také svým vlastním – u toho ovšem již záleží na jeho naladění vůči těmto postavám.¹⁵³

¹⁵⁰ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, s. 85

¹⁵¹ Tamtéž. s. 85.

¹⁵² Tamtéž. s. 33.

¹⁵³ Tamtéž. s. 79-80.

Tyto existenční možnosti ve snech jsou nejlépe ilustrovány na příkladu snu mladého chronicky depresivního lékaře, který nemá dostatek kontaktu se svým okolím: *Spolu se svým někdejší kamarádem ze školních let N. jdu po silnici. Objevíme malé bílé balíčky, které ležely v pravidelných vzdálenostech po stranách silnice. Toto uspořádání slouží jako kamufláž, aby nikdo nemohl postřehnout, čím ty balíčky vlastně jsou. My ale víme, že je to trhavina. Posílám N. na policii, aby tam ohlásil náš nález. Pak dostanu strach z blízkosti trhavin. Chci tu přece jen nechat raději N. a sám jít na policii. Nakonec zahlédnu, jak se N. vrhá k zemi. A vzápětí vidím proč Na nedalekém okraji lesa spatřím vycházet teroristu nebo bojovníka za svobodu, který trhavinu položil a teď se na ni chce podívat. Svou zbraní míří na nás. I já se vrhám k zemi, a s hrůzou se probouzím, protože vím, že teď je po nás.*¹⁵⁴

Mužův kamarád ze školy N., se prý ve svém životě stal „hippiem“ a narkomanem, což měl snící na paměti. Šlo tedy o člověka, který je nekonvenční a nectí zaběhlá pravidla. Ještě mnohem více tento popis odpovídá muži, kterého snící muž považuje za teroristu nebo bojovníka za svobodu. Existenční možnosti těchto dvou postav značně odporují životnímu nastavení snícího, jakožto ctícího pravidla společnosti a nevybočujícího z normy. Pouhé „hippiesáctví“ jeho přítele je mu však stále o něco bližší než teroristický čin druhého muže, a proto se podle Bosse N. vyskytuje prostorově blíže u snícího. Zároveň však k muži chování těchto postav promlouvá jako možnost svobody v jeho vlastním životě, a proto si prý není jistý, zda se jedná o teroristu či o bojovníka za svobodu. Zároveň je však pro něj stále představa uskutečnění této možnosti poněkud vzdálená, což nám má napovědět skutečnost, že se mu ukazuje u jiných postav, než je on sám. Jako jakási obrana proti této možnosti je pak mužova snaha vystavit nebezpečnému útoku raději tuto životní možnost ve formě N., než sebe samého.¹⁵⁵

Musíme však rozlišovat zásadní rozdíl: je nutné, abychom rozlišili uvědomění si jakékoliv možnosti existence ze snu jako naší vlastní a proti tomu faktické uskutečnění těchto možností vůči bytostem a neživým věcem.¹⁵⁶

K tomuto uvedu zajímavý příklad snu dvaatřicetiletého muže, který má problémy postavit se ostatním a má problémy s impotencí: *„Včera v noci se mi zdálo, že jdu přes pole, které leží před domem mých rodičů. Potkám muže středního věku. V ruce drží pistoli a hrozí, že mě zastřelí. Vtom si všimnu, že já sám mám automatickou pistoli, ne nějakou obyčejnou*

¹⁵⁴ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 78.

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 79.

¹⁵⁶ Tamtéž. s. 72.

*jako on. Začnu střílet jako první. Zastřelím nejen muže, který mě ohrožoval, nýbrž skosím hned celou řadu lidí, kteří se tam náhle objevili. Cítím při tom velký triumf. Stoupá ve mně něco jako opojení moci.*¹⁵⁷

Nebylo by divu, kdyby se tento muž probudil s úzkostlivým pocitem, vycházejícím z pocitu, že toto vražedné chování je jím natolik vlastní, že bude uskutečněno. Jako lidé máme ovšem svobodu se nějakých možností chopit a některých nikoliv. Někteří terapeuti mohli být po vyslechnutí takového snu ovládnuti podobným pocitem, jako muž po probuzení a toto chování kritizovat. To by ovšem mělo za důsledek, že by si s velkou pravděpodobností tuto možnost existence, která patří každému člověku, analyzovaný muž již nikdy neosvojil a zamezilo by se tak obohacení jeho osobnosti.¹⁵⁸

Vzhledem k důležitosti tohoto konceptu v Bossově přístupu ke snům, bych jej rád ukázal ještě na jednom příkladu. Jedná se o sen „*muže s těžce narušenými vztahy vůči lidem obojího pohlaví. Ještě Nikdy neměl ženu.*“: „*Zdalo se mi, že jsem se právě probudil a že mě v uplynulé noci navštívil sen. Probuzen ve snění z tohoto snu, zapsal jsem jej pro další analytickou hodinu, ale to všechno pořád ještě ve snění. Ve snu, který jsem během snového bdění zapsal, šlo o to, že jsem se zdržoval v jedné místnosti s perským králem Kýrem, který byl asi tak v mém věku. Vyprávěl mi o svých hrdinských činech a vítězstvích a jakou obrovskou říši teď vytvořil. Pak byli v místnosti ještě dva další muži. Nosili však ženské sukně z látky v barvě polní šedi, z které jsou uniformy švýcarské armády.*“¹⁵⁹

Pro snícího muže vzdálená možnost být mocným mužem, se mu ukazuje z postavy krále Kýra. Zdánlivě je mu alespoň ve snu blízká, jelikož s králem hovoří osobně a nachází se v jeho těsné blízkosti. Ukáže se však, že i ve snu je mu tato možnost existence velmi vzdálená, neboť i při snění se mu ukazuje pouze ještě v minulém snu. Z dvou dalších mužů se mu dále ukazuje ženský element, ten je ovšem ještě vzdálenější, neboť nejen, že se taktéž ukazuje ve snu uvnitř jiného snu, ale také jde pouze o ženské sukně, které ovšem nosí muži. Ještě k tomu se jedná o látku, která se používá na výrobu vojenských uniforem.

Tento příklad nám také ukazuje, jak naše snové jednání mohou ovlivňovat minulé události a také snové události ovlivňovat naše budoucí jednání. Muže v jeho snu určovala analytická hodina, kterou očekával v budoucnosti a zapisoval si tedy onen sen ve snu, aby

¹⁵⁷ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 71.

¹⁵⁸ Tamtéž. s. 72.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 75.

jej se svým terapeutem probral. Stejně tak ovšem v tomto případě muže určovaly všechny analytické hodiny v minulosti. I naše snění tedy stejně jako bdění charakterizuje jak prostorovost, tak také časovost.¹⁶⁰

Boss odmítá, že by při daseinanalytickém přístupu bylo pro porozumění snu nutné znát kontext pacientova života, který sen přesahuje. To by podle něj měl dokázat příklad snu 38letého muže: „jezdím na kole uličkami malého městečka B., které vypadá stejně křivolaké jako v době mého dětství, které jsem tu strávil. Přejíždím k velkému nákladnímu autu s těžkým vlekem. Dostal jsem příkaz, že mám ten nákladák někam řídit. Pokouším se nastoupit. Nejdřív to nejde dobře. Pak najdu něco jako žebřík, s jehož pomocí se konečně dostanu do řidičské kabiny. Nejprve se pečlivě rozhlédnu, je-li všechno v pořádku, očistím přední sklo a zpětné zrcátko atd. Pak vyjedu. Nejdřív jedu krajně opatrně a pomalu. Je velmi obtížné projíždět s velkým těžkým vozidlem křivolakými ulicemi města. Cítím se stísněně, mám velkou odpovědnost. Podařilo se mi to, i když s vypětím. Teď přijíždím na dálnici. Tady pak jedu velmi razantně. Místo abych se držel se svým nákladákem podle předpisů v pravém jízdním pruhu, přejezu na nejvnitřnější ze tří pruhů, na předjížděcí pruh, a jedu tak ostře, že předjíždím dokonce i všechna osobní auta. Mám z toho velkou legraci. Při tomto předjíždění všech ostatních vozů se probouzím.“¹⁶¹

Tento sen dostal Boss od svého kolegy, který si chtěl ověřit, zda si daseinanalytická metoda opravdu může poradit se snem, aniž by bylo známo něco o životě snícího. Boss o něm věděl pouze to, že mu je 38 let. Snící se zprvu pohybuje po městečka jeho dětství. Jeden na jízdním kole, tedy s pomocí prostředku, které pohání vlastní silou a podle svojí libosti. Najednou však dostává nějaký rozkaz, který nezpochybňuje a rozhodne se udělat co se po něm chce – jezdí nebezpečně ulicemi městečka. Záhy se však dostává na dálnici, kde již neplní žádný rozkaz a podle svého vlastního uvážení se vrhá na nespoutanou jízdu. Boss říká, že taková náhlá změna přístupu od ctění pravidel k nespoutanému svévolnému řádění, dochází pouze od depresivního naladění k manickému. Tento poznatek sdělil kolegovi, který mu tento sen předal a ten mu potvrdil, že se opravdu jedná o muže trpícího maniodepresivní psychózou, a dokonce za nedlouho po tomto snu vystřídala manická fáze předešlou depresivní.¹⁶²

¹⁶⁰ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 75-76.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 93.

¹⁶² Tamtéž. s. 94-95.

Práce se sny pro má pro Bosse výraznou hodnotu v procesu léčby: slouží totiž podle něj jako ukazatel úspěšnosti či neúspěšnosti terapie. Když se ve snové sérii dlouhodobě opakují stejné motivy a objevují se tam stejné danosti, ke kterým se snící vztahuje podobným způsobem, můžeme předpokládat, že terapie nedosahuje výsledků. Pokud se však tak neděje a sny nejsou dlouhodobě stereotypní, můžeme předpokládat, že se léčba vyvíjí a dosahuje alespoň nějakých úspěchů.¹⁶³

4.3 Bossova kritika Sigmunda Freuda

Medard Boss při své kritice Sigmunda Freuda začíná odkazem na práci psychoanalytiků M. D. Zaneho a M. H. Eckhardtové, kteří na sympoziu trvajícím pět let předložili jeden sen a několik psychoanalytiků se jej pokusilo analyzovat.¹⁶⁴ Nahraný zvukový záznam, ve kterém je sen vysvětlen zněl takto: „*Před pár týdny jsem se rozhodl, že si v sobotu nechám v jednom holičství ostříhat vlasy. Holič přitom pořád žvanil a žvanil. To u nich tak nenávidím! Ale od toho střihání se mi začalo něco zdát. Tentýž sen jsem od té doby měl už třikrát. Při tomto snění je tu pokaždé velká lysá skvrna. Zpočátku má asi tak velikost šálku. Pak se ale pořád zvětšuje. Já, to je prdel, začínám se dokonce zlobit nad něčím, s čím jsem si zatím nedělal vůbec žádnou starost.*“ Pacient dále sen upřesňuje: „*Vidím právě zezadu svou vlastní hlavu a tam vzadu je něco asi o průměru 12 centimetrů a je to holé až na několik málo jednotlivých vlasů, které leží napříč přes lysé místo. Něco takového (pacient se zasměje) jsem už viděl u mnoha mladých mužů.*“¹⁶⁵

Psychoanalytici, kteří se sympozia zúčastnili ovšem ani po pětiletém snažení nedošli ke stejné interpretaci tohoto snu. Každý se zaměřoval na rozdílné skutečnosti, které sen zobrazoval a nebylo pro ně dokonce snadné se navzájem dorozumět. Dalo by se namítnout, že tito psychoanalytici neznali kontext vědomé situace snícího, což je zásadní součást psychoanalytické metody. Boss ovšem podotýká, že po zjištění tohoto kontextu se rozdíly mezi jejich interpretacemi dokonce zvětšovaly. Interpretace zahrnovaly např. souvislost mezi holičem a pacientovým otcem, traumatickým zážitkem z dětství, připodobnění lysého místa na hlavě ke zvětšující se úzkosti a vzteku, projevení podvědomých homosexuálních pudů pacienta a několik dalších.¹⁶⁶

¹⁶³ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, s. 109.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 13.

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 13.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 13-14.

Filosof Eugene T. Gendlin ovšem podotýká, že sám Boss se těchto chyb dopouští. Gendlin uznává, že Bossova metoda je fenomenologická, ale její využití je arbitrární a různí daseinanalytici by se pravděpodobně také zaměřili na různé aspekty toho stejného snu. Záleží také na tom, jak si kteří analytici vyloží chování snových postav. Například vrhnutí se do smrtelného nebezpečí může být považováno za hrdinský čin, ovšem někdo jiný by mohl říct, že jde o ledabylé a nezodpovědné chování. Toto chování by pak pacientům oba představily jako existenční možnosti ohlašující se ze snu a důsledek snové analýzy by byl v obou případech rozdílný.¹⁶⁷

Boss svou vlastní kritiku Freuda předvádí na několika příkladech snů a takto zní jeden z nich – sen mladého studenta psychologie: „*Stojím s několika svými kolegy a dozvídám se, že snoubenka mého přítele, který se po svém zasnoubení se mnou prakticky přestal stýkat, nedávno zemřela na rakovinu. Tato událost se mne, stejně jako všech přítomných, velmi dotkla a já se svým přítele cítím soustrast. Po pohřebním obřadu se spolu se smutečními hosty očitám v jakési samoobslužné restauraci. Všichni stojí v řadě před bufetem a dostávají jídlo. Než na mne přijde řada, ohlížím se po nějakém zákusku, žádné moučníky ale nevidím. Prodírám se mezi lidmi kupředu, abych viděl, jaké zákusky tam jsou. Ale ani tady nic není. Vracím se na své místo, stále s nadějí, že přece jen někde najdu nějaký moučník. Ale pak stejně žádný nenajdu a jsem spokojený.*“¹⁶⁸

Freudián, který tento sen analyzoval, jej samozřejmě vyložil jako splněné nevědomé přání. Pacient prý cítil zášť a žárlil na snoubenku přítele, která mu ho po zasnoubení „ukradla“. Tyto pocity byly tak silné, že vyústily až do přání nevěstiny smrti.

Boss vidí v termínu „nevědomé přání“ protimluv. Člověk si podle něj nemůže nic přát, pokud neví o ničem, co by bylo přání hodné. Součástí přání je vždy intencionalita a vždy se k něčemu vztahuje. Vysvětlení, že se tato přání skrývají v našem nevědomí, nám podle Bosse vůbec nepomůže cokoliv pochopit, protože nevědomí nemůžeme poznávat. Přisoudíme tak tedy nějaký nevysvětlený fenomén k nějakému nepoznatelnému původu.

Další velkou Bossovu kritikou freudiánské analýzy je, že často vkládá do snu skutečnosti, o kterých samotní pacienti vůbec nemluví a výklad snu lépe odpovídal předem daným teoriím. Muž při vyprávění svého snu neřekl ani slovo o nějaké žárlivosti či zášti.

¹⁶⁷ GENDLIN, EUGENE T. “PHENOMENOLOGICAL CONCEPT VS. PHENOMENOLOGICAL METHOD: A Critique of Medard Boss on Dreams.” *Soundings: An Interdisciplinary Journal*, vol. 60, no. 3, 1977, s. 287–290, <http://www.jstor.org/stable/41178031>.

¹⁶⁸ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 113.

Dokonce naopak ve snu společně se svým přítelem a dalšími hosty truchlil a pokud by tedy nějaké přání měl, bylo by to pravděpodobně aby byla žena naživu.¹⁶⁹

Dalším příkladem snu, na kterém staví Boss svou kritiku je sen, který pochází z díla von Uslara. Nepochází tedy přímo od Freuda, ale podle Bosse jsou při analýze využívány přesné freudiánské postupy. Sen Zní takto: „*Jednou se mi zdálo, jak mě bolely zuby a rána, ze které mi vytrhli zub, krvácela; souběžně byl mému spolucestujícímu v určitém místě (právě tam, kde jsem já ve skutečnosti měl bolest) do čelisti zaražen nůž, což údajně byla léčba šokem proti schizofrenii. Ale ve snu nemohlo být řeči o žádném rozštěpení mého Já. Nůž byl do čelisti zaražen mému průvodci, protože byl schizofrenní a nade dveřmi místnosti, kde se tato léčba šokem odehrála, byl nápis „krvavý sál“. Já sám jsem s tím neměl co dělat. Byl jsem jen divák.*“¹⁷⁰

Pacient byl tedy v době tohoto snu nedlouho po operaci vyndávání zubů a po probuzení cítil v tomto místě bolest a v ústech měl krev. Von Uslar udělal spojitost právě mezi touto bolestí a krví, která se objevovala v mužově bdění, a mezi „krvavým sálem“, který se objevil ve snu. Dále v souvislosti s léčením schizofrenie, které se ve snu objevuje, považuje snícího za rozštěpenou osobnost, která je divák na jedné straně a muž na kterém je vykonávána operace na straně druhé – tato rozštěpenost má představovat pacientovu rozštěpenost v jeho vědomí. Von Uslar o spojitosti mezi bolestí zubu, operací a „krvavým sálem“ vysloveně označuje jako nepopiratelnou.

Zde jde podle Bosse opět o interpretaci, při které vkládáme do snu pocity, které snící sám nepoznal. Po samotnou terapii je podstatné jen to, co snícího přímo oslovuje a „*že každá danost lidského světa potřebuje odpovídající schopnost vnímání, aby vůbec někde mohla být přítomná a tím ji vůbec bylo umožněno být.*“¹⁷¹ Spojitosti, které Uslar ve své práci uvedl nelze vyloučit, nemůžeme je ovšem také dokázat a být si jimi tak jistí. Sny tohoto typu se totiž rozhodně mohou objevit také u lidí, kteří žádnou podobnou operaci před sněním nemuseli podstoupit.¹⁷²

¹⁶⁹ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 113-114.

¹⁷⁰ Tamtéž. s. 124.

¹⁷¹ Tamtéž. s. 117.

¹⁷² Tamtéž. s. 115-117.

4.4 Bossova kritika Carla Gustava Junga

Medard Boss svou kritiku Junga staví především na analýze snu, který jsem v předchozí kapitole citoval. Pro přehlednost jej však připomenu. Jednomu mladíkovi se zdálo „*o velkém hadovi, který v nějakém podzemním klenutém sklepení střežil zlatou číši.*”¹⁷³

Jung se na tento sen zprvu snaží aplikovat metodu, kterou nazval záznam kontextu. Boss tuto metodu považuje za typicky fenomenologickou, což pravděpodobně můžeme chápat vůči Jungovi jako kompliment, avšak Jungovo upuštění od této metody je to, co je Bossovi proti srsti. Jung se totiž poté, co mu pacient nedokáže předložit nějaké zásadní zážitky, které by souvisely s velkým hadem, uchýlí k mytologickým motivům. Bez nich by se prý nedala vysvětlit výrazná emocionální energie, která muže po snu naplnila.¹⁷⁴

Boss říká, že Jung nemá pro takové závěry žádné důkazy, a že předkládá pouhé domněnky jako fakta.¹⁷⁵ To, že se nějaký motiv často objevuje ve snech mnoha lidí, není důkazem pro existenci kolektivního nevědomí, které obsahuje archetypy.¹⁷⁶ Vzhledem k tomu, že Jung přisuzuje původ tohoto snu kolektivnímu nevědomí, považuje emoční nabití muže po prožití tohoto snu za kolektivní emoci, která je vlastní lidstvu jakožto celku. Muž ovšem prožívá emoce spojené se snem čistě na osobní úrovni a podle Bosse není žádného důkazu, že by tomu bylo jinak, a že by měly kořeny v kolektivním nevědomí.¹⁷⁷ Boss dodává, že využití mytologie k analýze snu je dokonce škodlivým únikem od osobního k něčemu odcizenému a vzdálenému.¹⁷⁸ Zde se ukazuje tendence, kterou Jung sdílí s Freudem: oba přistupují ke snům s již předem vystavěnou teorií. Tato teorie je poté při jejich analýze přednější než samotné fenomény, které se ve snech vyskytují.¹⁷⁹

Jak moc škodlivý tento únik k mytologii může být, ukazuje Boss na analýze snu, kterou na svém pacientovi provedl jeden z předních Jungových žáků H. K. Fierz. Muži se zdálo: „*Doktor Fierz pacientovi ve snu provedl operaci, kterou mu zachránil život tím, že mu na břicho udělal dva řezy. Pak přišel velký, bělovlasý, statný muž, který byl ochoten sám si nožem vyříznout dva kusy masa, které byly pacientovi vsity do obou řezů na břicho, aby mu*

¹⁷³ JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 232.

¹⁷⁴ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 123-124.

¹⁷⁵ Tamtéž. s. 124.

¹⁷⁶ Tamtéž. s. 125.

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 127-128.

¹⁷⁸ Tamtéž. s. 130.

¹⁷⁹ Tamtéž. s. 127.

zachránily život. Muž to dělal z čisté a naprosto nesentimentální lásky.“ Fierz o tomto snu tvrdí: „*Tento sen ukazuje, že jsem zde byl jen prostředníkem, zatímco vlastní obětavou operaci pro záchranu života měla vykonat vyšší bytost mytologického rázu – starý, silný, moudrý muž.*“¹⁸⁰

Podle Bosse ovšem není nejmenší důvod se domnívat, že velký muž je mytologickou postavou. Není pro to žádný důkaz a jediný způsob, jak k takovému závěru můžeme dojít je, že k analýze přistupujeme již s předem danou teorií, kterou na sen napasujeme.

Boss sice uznává metodu záznamu kontextu v teorii, uvádí však, že v praxi Jung při jejím použití zcela selhal. Kdyby chtěl opravdu získat poctivý záznam kontextu, musel by mu pacient neustále a pečlivě upřesňovat, co se mu ukazovalo z té konkrétní danosti, se kterou se ve snu setkal. K tomu by také se stejnou pečlivostí měl upřesnit i své chování, kterým se k této danosti ve snu vztahoval. Jung však uvádí pacientovi vzpomínky, které právě s takovýmto záznamem kontextu nemají nic společného: muž uvedl, že viděl velkého hada v zoo a Jung sen spojil se vzdáleným mytologickým archetypem hrdiny. Tyto vzpomínky ovšem nemají téměř nic společného s oním konkrétním hadem, kterého snící ve snu potkal.¹⁸¹ „*Tyto asociace se u probuzeného muže dostavily spíše teprve jako odpověď na všeobecný pojem „had“.*“¹⁸²

Proti tomuto postupu navrhuje Boss příklad, jak by s daseinanalytickou metodou přistupoval k takovému snu. Vychází při tom z výpovědí, které mu sdělili pacienti, kterým se zdál obdobný sen s číší a hadem.

První se Boss zabývá tím, co se nám ohlašuje z konkrétního hada, který se nám ve snu vyjevil. „*My všichni na každém hadu, ať už se s ním setkáme ve snění nebo bdění, jako první zaznamenáváme možnost „žít zvířecím způsobem“.*“¹⁸³ Vidíme v něm tedy možnost žít instinktivně, která je nám jako lidem vlastní. Toto by se nám ovšem ohlašovalo z každého zvířete. Had se od většiny ostatních odlišuje svým zdržováním se přímo k zemi a k tomu je nám svou chladnokrevností vzdálenější než teplokrevní živočichové. Hadi objevující se ve snech jsou ovšem také podle Bosse často něčím víc než hadi, se kterými se setkáme při bdění.¹⁸⁴ „*Snovní hadi jsou často zároveň „lidsky existujícími hady“, neboť disponují*

¹⁸⁰ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 130

¹⁸¹ Tamtéž. s. 124-125.

¹⁸² Tamtéž. s. 125.

¹⁸³ Tamtéž. s. 125.

¹⁸⁴ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 125-126.

„lidským“ porozuměním“ vůči těm či oněm významovostem různých daností a podobně jako lidé mají schopnost svobodného rozhodování pro určité způsoby volního jednání. Jinak by totiž snoví hadi sami ze sebe nebyli s to rozeznat zlatou mísu jako takovou a rozhodnout se ji střežit.“¹⁸⁵

Další daností, která se vyskytuje v pacientově snu, je zlatá číše nebo mísa. „*Snící muž mísu zakouší jako střeženou.*“¹⁸⁶ To znamená, že se k ní chce dostat, avšak snoví had se mu v tom pokouší zabránit.¹⁸⁷

Boss dále popisuje, jak by pracoval jakožto terapeut s pacientem, kterému se zdál tento sen. Muž by si podle něj mohl uvědomit, že se ve snu se nevyskytoval v podzemním sklepení pouze náhodou. Jde o uzavřený prostor, odříznutý od světla venkovního světa a Boss by se ho tázal, zda si je vědom, že pravděpodobně ve své existenci „*vlastně ještě nedospěl k „dennímu světlu“ v přeneseném smyslu, tj. ke svobodné otevřenosti k světu?*“¹⁸⁸ Dále by ho zajímalo, zda si způsob, jakým se mu ohlašuje hadova existence, dokáže v bdění připustit jako možnost svého vlastního chování. Muž také vnímal tyto hadovy možnosti chování jakožto nepřátelské, neboť mu bránily v dosažení toho, čeho dosáhnout chtěl. Otázkou při terapii by bylo, zda i v bdělém stavu toto chování, které je vlastní také jemu samému, dokáže muž vnímat pouze jako něco nepřátelského. Podle Bosse je úzkost, kterou muž ve snu prožívá ve skutečnosti úzkost před jeho vlastní zvířecí možností existování, které je instinktivní a smyslové. Mějme přitom stále na paměti, že tyto poznatky mají být pacientovi kladeny ve formě otázek a je také nutné, aby terapeut odhadnul, co všechno je pacient v jeho situaci schopen zvládnout. Také způsob komunikace by měl terapeut přizpůsobit povaze svého pacienta.¹⁸⁹

4.5 Skutečnost bdění a skutečnost snění

K tomu, aby osvětlil, co to znamená skutečnost, se Medard Boss obrací k Martinu Heideggerovi. Na základě jeho myšlenek dochází k poznatku, že skutečné znamená působící. Toto působící je však potřeba myslet řeckým způsobem jako „*při-nášející*“ a „*u-vádějící*“ v přítomnost, resp. Sem „*při-nesené*“ a „*u-vedené*“. „*Skutečnost*“ pak – domyšleno

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 126.

¹⁸⁶ Tamtéž. s. 127.

¹⁸⁷ Tamtéž. s. 127.

¹⁸⁸ Tamtéž. s. 128.

¹⁸⁹ Tamtéž. s. 126-130.

*v dostatečné šíři – znamená výskyt u-vedený v přítomnost, v sobě dovršená přítomnost toho, co se dělá.*¹⁹⁰

U Římanů ovšem došlo ke změně vnímání toho, co je skutečnost. Slovo *actus* pro ně znamenalo něco, co je výsledkem nějaké činnosti, a nikoliv řecké *ergon*, které označuje, že nějaká danost přejde ze skrytosti do neskrytosti. To, co je skutečné bylo tedy pro Římany najednou předmětem kauzality, tedy příčiny a nějakého důsledku. Z toho poté v novověku vzejde nové pojetí pravdy, které říká, že pravdivé je to, co je skutečné a skutečné musí být také měřitelné. Tak se tedy stalo, že jediné, co můžeme považovat za skutečné je to, co můžeme s jistotou změřit a o nic jiného se nemůžeme opřít.¹⁹¹

Boss nás tedy nabádá, abychom se vrátili zpět k řeckému pojetí skutečnosti, tedy skutečnosti „*ve smyslu uvést-sem-do-neskrytosti, uvést-do přítomnosti. Bytí je totéž slovo jako trvání a setrvání. Přítomnost je proto třeba myslet jako trvání toho, co – vešlé do neskrytosti – setrvává zde.*“¹⁹²

Když na toto pojetí skutečnosti přistoupíme, musíme jako skutečné považovat to, co se nám děje při snění, stejně jako to, co prožíváme při bdění. Danosti přicházejí do neskrytosti v obou těchto případech.¹⁹³

4.6 Společné rysy bdění a snění

Snění není pasivní a stejně jako v bdění při něm zasahujeme do chodu věcí a toto zasahování je našim rozhodnutím. Bossovi se také nepodařilo nalézt žádnou vztahovou možnost, kterou by člověk mohl uskutečňovat při bdění, a nikoliv při snění.

Každý člověk je schopen zaznamenávat přítomnost přítomného a jako takový je oslovován jsoucny, u kterých je schopný vnímat jejich významovost. Člověk je vždy již „venku“ u těchto daností a podle Bosse kvůli tomu nelze prokázat vnitřní subjektivní svět. I když si totiž zpřítomňujeme něco, co není fyzicky přítomné, zdržujeme se venku toho, co si zpřítomňujeme, a nikoliv u nějaké reprezentace uvnitř naší mysli. Nebyli bychom ani schopni poznat něco jako to, čím to je, bez toho, abychom se u toho nezdržovali jako lidská existence, která má schopnost zaznamenávat – tuto schopnost tedy musíme mít jak při bdění, tak také při snění.

¹⁹⁰ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 138.

¹⁹¹ Tamtéž. s. 128-139.

¹⁹² Tamtéž. s. 140.

¹⁹³ Tamtéž. s. 140.

Naše bdění a snění také spojuje kontinuita dějinnosti. Když sníme, poznáváme sami sebe jako stejnou osobu, kterou jsme vnímali při bdění. To platí, i když sním o tom, že jsem nějaké zvíře či věc – pořád jsem to ten stejný „já“. Tato dějinnost zasahuje do našeho snového jednání a naopak, protože navzájem spoluurčují a promlouvají do toho, jak se ve snu či při bdění zachováme. To znamená, že sen zůstává jsoucí i při budoucím bdění.

Všechny bytostní rysy, které jsem stručně vysvětlil v kapitole Základní rysy bytí člověka, náleží bez výjimky jak snění, tak i bdění. Kdyby tomu tak nebylo, zakoušeli bychom sami sebe při snění jako snící, a nikoliv jako bdící. Jako snící ovšem sami sebe zakoušíme až zpětně po probuzení.¹⁹⁴

4.7 Bytostný rozdíl mezi bděním a sněním

Zásadní rozdíl, který podle Bosse odděluje bdění a snění spočívá ve výrazné a „dosud nedostatečně sledované rozdílnosti mezi oblastí otevřenosti a svobody, kterou je schopen vydržet a udržet na jedné straně snový a na druhé straně bdělý způsob existence.“¹⁹⁵ Pokud netrpíme nějakými duševními poruchami, jsme schopni se poněkud svobodně vztahovat k danostem, které nám jsou prostorově i časově vzdálené. Při snění se nám většinou všechny danosti ukazují spíše jako výlučně přítomné a současné.

Dalším rozdílem mezi bděním a sněním je něco, co Boss nazývá jistým druhem „vidění“ – slovo vidění je přitom myšleno ve smyslu vhledu. Toto snové vidění se projevuje tak, že téměř vždy vnímáme pouze „vnější“ vlastnosti daností, které se nám ukazují. V bdělém stavu k tomuto typu vhledu disponujeme ještě jiným „viděním“, které nám umožňuje rozpoznat nepředmětné vnitřní vlastnosti věcí a jejich možnosti chování.

Z toho vyplývá třetí rozdíl mezi oběma stavy. Většina významovostí v našich snech se nám neukazuje z nás, nýbrž z ostatních jsoucen. Ve snění se pouze zřídka snažíme ponořit „dovnitř“ nás samých a poznat naše nemateriální existenční možnosti chování.

Tento rozdíl je ukázán na několika příkladech, z nichž jeden uvedu. V tom to snu se muž objevil obklopen troskami, které zbyly po renovaci o dostavbě jeho kostela. Tento pacient předešlý den pocítil, jaký vliv měla analýza na zboření náboženských omezení, které na sebe kladl, a které měly původ v jeho výchově. Začal se v procesu terapie ubírat k více otevřenému vztahu k náboženství. Místo tohoto vnitřního přerodu se muž ve snění otevřel

¹⁹⁴ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 140-146.

¹⁹⁵ Tamtéž. s. 150.

pouze k přestavbě vnější materiální sakrální budovy kostela. Na tomto příkladu můžeme zkoumat kontrast mezi otevřeností a uzavřeností stavu bdění a snění.

Ve snu cokoliv, co není právě smyslově vnímatelné a přítomné, ustupuje daleko do skrytosti a vždy je to nahrazeno nějakou novou daností. Na stejném místě se tedy ve snu nenachází vícero různých daností. V bdělém stavu častěji danosti, které byly v minulosti vnímané, promlouvají do přítomnosti a udržuj se tam, ačkoliv námi nejsou záměrně myšlené.

Právě kvůli tomuto rozdílu můžeme zpětně poznat, že jsme snili. Najednou po probuzení cítíme, že je nám známo více z daností, které nás oslovují a oslovovaly. I když se můžeme probudit ze snu uvnitř jiného snu, tento rozdíl pocítíme vždy a mezi těmito sny platí rozdíly, které byly v této podkapitole vysvětleny. Našemu nejbdělejšímu stavu tedy přiznáváme největší důležitost.¹⁹⁶ Boss Říká, že v nejbdělejšímu stavu „*je možné nejvyšší rozvinutí, zrání a svoboda našeho zde-bytí.*“¹⁹⁷

¹⁹⁶ BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 150-161.

¹⁹⁷ Tamtéž s. 161.

5. Závěr

Cílem práce bylo stručně vyložit a porovnat přístupy ke snům autorů Sigmunda Freuda, Carla Gustava Junga a Medarda Bosse. Vycházel jsem přitom především z primárních textů těchto autorů a pokusil jsem se, kromě výkladu těchto jednotlivých přístupů, vysvětlit rozdíly mezi nimi.

Výklad přístupu Sigmunda Freuda jsem pojmul nejstručněji, neboť jsem jej využil spíše jako odrazový můstek pro přístupy ostatních dvou autorů, a to pro především proto, že oproti nim jej já osobně považuji za nejméně zajímavý. Vycházel jsem proto především z Freudových Přednášek k úvodu do psychoanalýzy, kde je jeho pojetí výkladu snů podáno stručněji než v knize Výklad snů.

V kapitole o přístupu C. G. Junga jsem se zabýval jeho kritikou Freuda a jeho vztahem s ním. Za důležitý poznatek považuji fakt, že, navzdory většinovému názoru, Jung nebyl Freudem tolik ovlivněný, a rozhodně se nemůže považovat za jeho žáka. Jung s velkou částí konceptů přišel sám, a to často ještě předtím, než se s Freudem vůbec setkal. Šlo spíše o vztah, ve kterém se oba autoři obohacovali navzájem, a dokonce by se možná dalo říci, že Freud byl více ovlivněn Jungem, nikoliv naopak. Jung se také do jisté míry vymezuje proti základním konceptům Freudovy analýzy snů. Ve většině případů, jako například u metody volných asociací, je to ovšem tak, že Jung nepopírá hodnotu Freudových konceptů, nýbrž pouze kritizuje jejich využití při výkladu snů, které často pokládá za příliš omezené. Dále jsem popsal hlavní koncepty Jungovy analýzy jako například archetypy, či metodu záznamu kontextu.

Medard Boss byl pro mě ze všech tří autorů nejzajímavější. Jelikož se jedná o značně rozdílný přístup ke snům, než tomu je u dvou předešlých autorů, pokusil jsem se první vysvětlit jeho pojetí základních bytostných rysů člověka, které je pro pochopení jeho přístupu ke snům zásadní. Bossův přístup jsem vysvětlil na příkladech, které sám uvádí. Jeho koncepty nejsou příliš složité, ale liší se především v tom, že nevnucují nějakou interpretaci snícímu, nýbrž využívají snové obrazy jako podnět pro diskusi o pacientových existenciálních možnostech a jeho vztahu k nim. Na Freudovi a Jungovi Boss kritizuje především to, že oba při výkladu snů využívají nějaké předpoklady, do kterých se výklad snaží napasovat. U Freuda kritizuje především to, že několik Freudiánů se nemůže shodnout na výkladu stejného snu i přesto, že podle jejich teorie by měl být výklad jen jeden a vždy

stejný. Jungovu metodu záznamu kontextu chválí, neboť ji považuje za fenomenologickou, poukazuje však na to, že sám Jung tuto metodu nectí a odbíhá k, podle Bosse nesmyslným, mytologickým výjevům.

Literatura

BOSS, Medard. *Včera v noci se mi zdálo*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Praha: Grada Avicenum, 1994.

BOSS, Medard. *Nárys medicíny a psychologie: vybrané kapitoly*. Přeložil Oldřich ČÁLEK. Rychnov nad Kněžnou: J&J, 1992.

FALZEDER, Ernst. "Freud and Jung, Freudians and Jungians." *Jung Journal: Culture & Psyche*, vol. 6, no. 3, [Taylor & Francis, Ltd., C.G. Jung Institute of San Francisco], 2012, s. 24–43, <https://doi.org/10.1525/jung.2012.6.3.24>.

FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 5., upr. Přeložil Ota FRIEDMANN. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003.

FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020.

GENDLIN, EUGENE T. "PHENOMENOLOGICAL CONCEPT VS. PHENOMENOLOGICAL METHOD: A Critique of Medard Boss on Dreams." *Soundings: An Interdisciplinary Journal*, vol. 60, no. 3, 1977, s. 285–300, <http://www.jstor.org/stable/41178031>.

JACOBI, Jolande. *Psychologie C. G. Junga*. Přeložili Ludmila MENŠÍKOVÁ, Jiří KOCOUREK, Zdeněk JANČAŘÍK. Praha: Portál, 2013.

JUNG, Carl Gustav. Obecná hlediska psychologie snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 161-217.

JUNG, Carl Gustav. Praktická použitelnost analýzy snu. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 131-159.

JUNG, Carl Gustav. O podstatě snů. In *Výbor z díla I*. Přeložili Kristina ČERNÁ, Jan ČERNÝ. Brno: Nadační fond Holar, 2017, s. 219-239.